

GRETA DAHLSTRÖM
SOM FÄLTFORSKARE
I SVENSKFINLAND

Av
ALFHILD FORSLIN

Särtryck ur Budkavlen årg. XLV—XLVI 1968

AB SYDVÄSTKUSTEN
ÅBO 1968

Greta Dahlström som fältforskare i Svenskfinland

Av

Alfhild Forslin

Greta Dahlström nådde den 21 augusti 1967 åttioårsstrecket. Därför har vi anledning att blicka tillbaka på den betydelsefulla insats hon gjort för tillvaratagandet av finlandssvensk visa och fiollåt i folktraditionen. För att i tacksamhet hylla min vän Greta, den outtröttliga och envetna folkmusiksamlaren, vill jag här med hjälp av

hennes egna anteckningar och våra gemensamma minnen försöka ge en bild av det arbete hon utfört och de resultat hon vunnit under sina ofta nog mödosamma insamlingsfärder i våra bygder. Hon har med förkärlek valt sitt arbetsfält i svårframkomliga skärgårdsdistrikt, där hennes föresats att »styra kurs på vilken ö som helst, ju avlägsnare desto bättre» ofta har lett henne fram till värdefulla traditionskällor, dem ingen annan än hon förmått finna.

Men hur fann musikpedagogen Greta Dahlström (f. Stenbäck) själsin väg till folkvisan?

I hemmets notbibliotek fanns ett par häften finska folkvisor, nämligen de av Karl Collan insamlade och 1854—55 publicerade »Waltuita suomalaisia kansanlauluja». I Brage — där hon var med i danslaget — hörde hon svensk folkvisa sjungas, och i Musikinstitutet hade hon en gång åhört ett föredrag med demonstrationer om bygdespelmän som hölls av Otto Andersson.

Svensk folkvisa i autentisk miljö hörde Greta första gången sjungas på Haksalö i Borgå skärgård, där hon med sin familj vistades sommaren 1909. En tvätterska Mina lät där gärna höra sin starka stämma, och en av hennes visor sjöngs med dorisk melodi och var så intressant, att Greta skrev upp både denna och de andra visorna hon sjöng. Följande sommar bodde Greta på Pörtö. Där hörde hon några unga flickor sjunga ringdanser, vilka hon då också upptecknade i noter. Det var en tillfällighet som gjorde, att Greta Stenbäck långt senare — i början på 20-talet — började samla visor på allvar. Hon berättar själv härom:

»Sommaren 1921 vistades jag några veckor på Lohm i Korpo. Jag bodde hos en lotsänka och kom rätt mycket i beröring med ortsbefolkningen, men jag hörde aldrig några genuina folkvisor, och jag kom ej på den tanken, att jag kunde få höra några. Jag var med på barndop och andra familjefester, jag var med när man klockan tolv på natten gick för att hålla serenad för den som hade födelsedag eller namnsdag. Jag stämde in i Modersmålets sång och Vasa marsch, då det gällde bonden på Södergården, och i Slumrande toner, när lotsen Sundström skulle väckas upp för att enligt ortens sed bjuda på kaffe med dopp mitt i natten. Någon gammal visa, ärvd från släktled till släktled där i trakten, hörde jag som sagt ej, och jag trodde, i likhet med de flesta att folkvisans saga var all och att det, som ej redan bärgats av upptecknare, för evigt sjunkit i glömskans hav.

I augusti 1922 var jag åter på Lohm, och jag ville återgälda alla kaffekalas och andra bjudningar jag varit med om, genom att på min födelsedag bjuda lots-

platsens innevånare, unga och gamla, på dans till Turistföreningens pensionat. Under kvällens lopp blev jag kallad till telefonen, och så fort jag givit mig till känna, var där en röst, som stämde upp en visa. Det var gamla Norrgårdshusbonden, en av de inbjudna, som ej hade kunnat infinna sig, emedan han hade tjänstgöring i lotsstugan, och i stället uppvaktade mig på detta sätt. Det var en visa jag aldrig hört förut. Följande dag gick jag hem till honom och bad honom sjunga mera, vilket han gjorde med största beredvillighet. Hans repertoar bestod ej enbart av folkvisor, den omfattade även en och annan Bellmanian, visor som »Korpen», »Fadderskyssen» o.s.v. Han berättade mig, att han i sin ungdom kunnat så många visor, att han under en färd från Åbo till Lohm sjungit oavbrutet utan att taga någon visa da capo — och det var stiltje och resan räckte tjugufyra timmar. Däri låg väl en liten överdrift liksom i hans relation om huru han i sin ungdom sjöng i Antwerpens hamn. Han stod på ett fartygsdäck jämte en kamrat, och de stämde upp »En jägare gick ut att jaga» med sådan kraft och kläm, att 'halva Antwerpen' samlades på stranden för att höra på.»¹

Ännu de sista augustidagarna 1922 sökte Greta upp några »sjungare» och spelmän i Korpo — bland dem var Levina Andersson i Rosklaks den bästa meddelaren — och antecknade allt vad hon av dem fick höra. På hösten visade Greta upp denna skörd för Otto Andersson i Helsingfors, och han tog del därav med stort intresse samt föreslog att hon hos Svenska litteratursällskapets folkloristiska kommission skulle anhålla om ett stipendium för fortsatta uppteckningar i Åbolands skärgård sommaren 1923.

Greta erhöll ett stipendium om 1 000 mark² för att besöka »Västra Finlands skärgård», och hon var glad, ty hädanefter, fastslog hon, »var det således ej mera för att föra ett vegeterande liv på klippor och sandstränder. Nu hade jag anledning att styra kurs på vilken ö som helst, ju avlägsnare desto bättre, och jag kunde titta in i varje gård och varje koja och hade ett ärende till varje människa jag mötte».³

Då hon denna sommar kom ut till Lohm för att därifrån söka sig fram till nya mål, var hon rustad med en tung ränsel på ryggen, med notpapper, häften och pennor samt med sammelvecket »Ny-

¹ Greta Stenbäck, *Några anteckningar om folkvisan i Åboland i Brage årsskrift* 1925 s. 62 f.

² Tusen mark på den tiden torde motsvaras av något över 300 nymark i vår tid.

³ Greta Stenbäck-Dahlström, *Sommarfärder i Åboland i Turistföreningens i Finland årsbok* 1925 s. 100.

ländska folkvisor III», vilket kunde nyttjas som frågelista. Med allt detta och en mängd varma reservkläder i packningen började hon nu sin både mödosamma och fascinerande vandring från socken till socken i skärgårdsdistriktet. Hon besökte denna sommar omkring trettio öar respektive byar i Korpo, Nagu och Houtskär.¹

Under sina insamlingsresor 1923 antecknade Greta Stenbäck sina upplevelser dag för dag. I denna dagbok — nedan publicerad in extenso som *Dagbok I* (s. 63) skildrar hon spontant och levande stipendieresornas mödor och glädjeämnen på den tiden, då den åboländska skärgården ännu var tätt befolkad, och där människorna var tillgängliga, glada och gästfria, även om upplevelserna — liksom väderleken — växlade från dag till dag.

Greta gjorde många värdefulla fynd under denna sin första insamlings-sommar. *Visorna från Nötö*, som sedermera har uppmärksamrats mycket av rikssvenska samlare och forskare, sjöngs för henne några dagar före midsommaren 1923.² Hon utbrister spontant i sin dagbok: »Nu har jag funnit de rätta: Janssons i Österäng».

Det var till den i Sverige numera så uppburna vissångerskan Svea Jansson och hennes morföräldrar som Greta nu hade kommit. Man kan fastslå att hennes ankomst till Nötö den dagen har haft vittgående följder både för Svea personligen och för svensk visforskning överhuvudtaget.

Men även på andra håll: i Houtskär, bl.a. hos ett sångkunnigt gammalt par i Kivimo (Bastvik), och i Korpo t.ex. hos »Mårtenssonskan på Svinholm» uppdagade Greta denna sommar värdefulla och förut okända balladtraditioner.

I januari 1924 inlämnade Greta Stenbäck den renskrivna samlingen till Litteratursällskapet. Där inregistrerades den som *SLS 352* och innehöll 693 nummer av 91 sagesmän. Hennes arbete uppskattades såsom synnerligen värdefullt och imponerade särskilt med anledning av de 54 nummer ballader hon insamlat. En gratifikation på 600 mk tilldelades henne som erkänsla härför. Då fröken Stenbäck

¹ *Korpo*: Lohm, Killingholm, Innikorp, Böle, Syvälaks, Rosklaks, Korpo kyrkby, Marsö, Elfsjö, Lövskär, Utö, Jurmo, Bokulla, Korpoström, Västerkalax, Brunskär, Aspö, Björkö, Galtby, Finnö, Horsholm, Kalvholm, Svinholm, Kaitholm; *Nagu*: Borstö, Nötö, Lökhalm, Kopparholm, Berghamn, Hummelholm, Vansör; *Houtskär*: Kivimo (Bastvik).

² Hon förnyade besöket här både 1924 och 1925.

ett par månader senare lämnade in en ny ansökan »för uppteckning av folkvisor, ringdanser och melodier i Åbolands yttre skärgård, eventuellt Lovisa skärgård», beviljades henne (för sommaren 1924) 2 000 mark.

Jag var ännu skolflicka då Greta och jag — måhända »i dansens virvlar» på pensionatet sommaren 1921 — blev bekanta på Lohm, där jag hörde hemma. Aldrig hade jag där hört några visor sjungas, men det var den naturligaste sak i världen att alla sjöng allt vad de kunde för Greta. Jag beundrade blygt hennes personlighet och hade mycket svårt att få tilltalsordet »du» över mina läppar, då hon föreslog detta. Men vi blev småningom vänner, och något år senare — den vintern jag hospiterade vid Ekenäs seminarium — började vi brevväxla. Hon planerar för sommaren i ett brev (daterat den 7 maj 1924) att besöka »Iniö, Houtskärs yttre skärgård, Hitis yttre och så vill jag till Gullkrona, Grötö, Stenskar o.s.v. i Nagu, som jag försummade sist». Hon tillägger: »Jag är mycket glad om du kommer med. Jag blir så trött att skriva så mycket. Om du blir min sekreterare för texterna, så skall jag bjuda dig på resor och uppehåll. Vi skall ha roligt, icke sant!»

Föregående sommar hade Greta nämligen gjort den erfarenheten, att hennes hand, som ansträngts av pianospel i unga år, hade visat benägenhet för skrivkramp. Blev vistexterna i visböcker och skillingtryck nu under instundande sommar många och långa, så skulle hennes sjuka hand omöjligt mäta klara av den arbetsbördan. Det var därför hon ville ha mig med, och jag kände minsann ingen tvekan inför utsikten att få samarbeta med Greta.

Vi reste nästan direkt till Nötö. Eva Jansson blev för mig en oförglömlig upplevelse; jag kan ännu höra hennes mörka stämma då hon ur sängvrån i sin stuga på *sitt* sätt sjöng Fredmans epistel nr 9, nämligen börjande med »Pom-pom-pom pina fiolen, pom-pom-pom grina mot solen» o.s.v.

Medan vi under juni denna sommar besökte holmar och byar i Nagu, Korpo, Houtskar och Iniö¹ skrev Greta dagbok. Den avbröts

¹ Nagu: Nötö, Träskholm, Trunsö, Lökhalm, Gullkrona, Stenskar, Klockskar, Gyttja by på Lillandet; Korpo: Lohm, Innikorp, Böle, »några byar på västra sidan av Korpolandet» samt Hjortö och Heslö; Houtskar: Kittuis, Medelby, Näsby, Björkö, Sördö, Lempnäs, Äppelö och Notö; Iniö: Salmisholm, Ytterstö, Lamholm, Keistiö, Söderby, Norrby, Lahdenholm och Åselholm.

den 24 juni. Detta avsnitt publiceras här såsom *Dagbok II* (s. 98). Senare på sommaren, då vi rörde oss i Hitisarkipelagen,¹ intensifierades emellertid arbetet så kännbart, att Gretas dagbokspenna tröttnade för att — tyvärr — aldrig mer tas i bruk.

Den 19 juli blev en märkesdag i Gretas liv: på Högsåra gjorde hon bekantskap med sin blivande make, magister sedermera professor Svante Dahlström. Hon hade hört talas om honom, och hade av mig — som kände Svante D. från S.B.V:s kör i Åbo — mottagit hans fotografi, eftersom hon skriver: »Jag tackar så mycket för Svante Dalströms porträtt. Man hade lust att lätta litet på hatten för att skåda även det fördolda»².

Samma söndag då vi tidigt på morgonen med ångbåt hade anlänt till Högsåra och där hos handlanden Fredriksson hade bjudits på morgonkaffe av Svante D., fick vi kännedom om, att en motorbåt skulle föra festbesökare till sommarfest på Vänö; vi fick bråttom att följa med. Här på Vänö väntade oss mycket arbete, ty under de närmaste dagarna formligen drunknade vi i visböcker och skillingtryck dem ägarna inte ville skiljas ifrån. Vi skrev och vi skrev, och snart var alla medhavda häften fullskrivna. Med minsta möjliga piktur och utnyttjande varje oskriven fläck i marginaler och pärmar klarade vi av dilemmat, vilket var mödan värt, ty den största och värdefullaste samlingen av 1700-tals skillingtryck på Stens gård blev några år därefter lågornas rov.

Vi lämnade Hitis den 17 augusti och ännu återstod för Greta några dagar av sommaren, innan skolarbetet började i Helsingfors. Detta betydde att hon med startpunkt på Wilhelm Ramsays — hennes morbrors — sommarställe Fantsnäs, som låg söderom Lovisa, gjorde en rätt givande uppteckningsfärd i dessa trakter³. Även här påträffade hon gamla ballader med delvis mycket intressanta melodier.

I reseberättelsen för denna samling SLS 367, inlämnad till kom-

¹ I *Hitis* besöktes följande öar och byar: Biskopsö, Bolaks, Böle, Bötesö, Gyltholm, Holma, Högsåra, Kakskielä, Kasnäs, Kyrkosundskär, Lövä, Orgasö, Rosala, Träskö, Tunnhamn, Vänoxa samt Hamnholmen (*Dragsfjärd*).

² Brevet jfr föreg. sida.

³ Efter Fantsnäs och Valkom i *Pärnä* företog G. S. en rundresa i södra *Strömfors*: Källa, Bodängen, Björnvik, Reimars, Kampuslandet, Böle, Småholmarna, Söderby, Österby, Brännholm, Bullers, Störvik, Udden, Hattom.

missionen den 17 mars 1925, noterar G. S. att »104 'sjungare' och spelmän ha låtit höra sig» och att i densamma »ingå 634 visor och dansmelodier, därav 74 visor utan melodi. Åboland representeras av 516 nummer, Östra Nyland av 118. Dessa senare äro samlade i två volymer skilt för sig».

Folkloristiska kommissionen uppskattade Greta Stenbäcks kvantitativt såväl som kvalitativt utmärkta insamlingsresultat. Hon erhöll en extra gratifikation på 1 000 mk jämte det Åhmanska priset, och i årsberättelsen betonades, att hon tillfört kommissionen »de rikaste samlingar av vis- och melodimaterial, som gjorts sedan seklets första årtionde.»¹

Strax efter nyåret 1925 gifte sig Greta Stenbäck och Svante Dahlström. Vid terminens slut — så snart Greta kunde lämna sånglärarinnjetjänsten vid folkskolorna i Helsingfors — flyttade hon till sitt nya hem i Åbo. Där väntade henne många uppdrag: hon behövdes i skolor och arbetarinstitut, hon höll föredrag och skötte sekretariat m.m., men framför allt behövdes hon i hemmet. Där skrev Svante sin avhandling om Åbo brand och disputerade 1929, och där föddes under åren 1925—30 barnen Klas, Beata och Fabian. År 1937 blev Greta ordinarie sånglärare i Svenska flickskolan.

Sommaren 1925 — som nygift — arbetade Greta ännu i fält. En kort tid på försommaren var jag med, nämligen så länge vi gjorde kompletteringsresor i Dragsfjärd med besök bl.a. på kommunalhemmet. Med Svantes segelbåt gjordes senare utfärder till Vänö, Rosala, Hitis kyrkby och Holma, och en särskild seglats företogs till det avlägsna Dömaskär (Nagu), vars enda »boare» som spelman var en besvikelse för Greta, ty han spelade bara fosterländska marscher och kända sånger.

I juli rustade Svante upp sin segelbåt för en längre färd västerut; de seglande passerade Nötö och Österskär, på hemvägen Lempersjö och Bonäs, men utbytet för Greta blev här ganska magert. Också i Kökar, där Greta och Svante stannade en hel vecka, var ortsborna ganska tröga att sjunga. Ej heller »det lilla Klåvskär hyste (något) för vissamlaren lämpligt objekt».²

De seglande nödgades stanna i Degerby över en storm, och Greta

¹ Se *Förhandlingar och uppsatser* N. F. 1 (s. 67), *ibid.* 2 (s. 17, 66 f).

² Enligt G. D:s reseberättelse i SLS 383.

tog tillfället i akt och letade rätt på ett par föglöbor dels på Bråttö, dels i Degerby, som sjöng för henne.

Uppteckningarna blev under denna sommar 304 nummer efter 56 meddelare. I reseberättelsen för denna samling (SLS 383) skriver Greta:

»Samlingen är icke så omfattande som de två tidigare. Dels ligger det i sakens natur att skörden icke blir så rik vid ett fortsatt arbete inom ett och samma insamlingsområde, dels har jag icke denna gång lyckats träffa någon särskilt framstående vissångare eller sängerska».

För Greta Dahlström följde nu en paus på 14 år i insamlingsarbetet, men hon var härunder ingalunda helt överksam som upptecknare, ty år 1937 inlämnade hon till Litteratursällskapet en mindre »tillfällighetssamling» (SLS 535) på 148 nummer efter 15 meddelare. Varje tillfälle att hos bekanta, hos tjänarinnor o.a. i Åbo-trakterna få fram gamla visor nyttjades påpassligt av den flinka melodiupptecknaren.

Emellertid kunde jag småningom pröva på att fortsätta insamlingsarbetet efter Greta. Under min studietid vid Åbo Akademi, där professor Otto Andersson var både min lärare och — tidvis — min arbetsgivare, var jag under sex somrar mellan 1928 och 1935 ute i fältarbete. Tekniken, t.o.m. melodiupptecknandet i noter, hade jag »som volontär» inhämtat hos Greta, och jag sökte i allt göra som hon. Egentligen arbetade varken Greta eller jag efter någon »metod». Vi fann det ändamålsenligare att lyssna än att tala själva. Det gällde att medelst något ord här och där dirigera samtalet i rätt riktning. Greta var mycket skicklig i den konsten. Hon frågade aldrig direkt, om sagesmannen kunde sjunga den och den visan, hon bara undrade, om hon hade hört en sådan visa sjungas. Försynt och omärkligt trängde Greta undan allt oväsentligt, silade hastigt genom repertoarernas ytskikt som oftast färgades av sentimental s.k. pigromantik, borrhade djupare och hjälpte vänligt fram något, som var bortglömt — kanske en gammal ballad? Här tog Greta fram sitt notpapper och jag mitt häfte, ty vanligen kom melodin först fram ur minnets fördolda djup. Därpå — långsamt — kom texten. Gladast var i dylika fall den sjungande själv, ty nu skulle den här gamla visan, bortglömd i decennier, för evig tid bevaras på papper med »ton» och allt!

Det hände ofta under våra resor att vi hänvisades till personer på andra orter som påstods kunna sjunga eller spela. Greta skydde

aldrig några mödor då det gällde att leta rätt på dessa »namn» vare sig vägen till dem gick över vatten eller land. Icke sällan möttes hon vid framkomsten av besvikelse. Hon må själv berätta om hur det t.ex. en gång gick då hon lät föra sig med motorbåt till tre avlägsna små öar i Nagu, dem hon icke hade besökt förut, nämligen Rävskär, Alskär och Kråkskär:

»På den första ön fanns ingen som sjöng, på den andra fanns en gammal gumma, som i yngre dagar — det har intygats av trovärdiga vittnen — hade sjungit ballader, men hon vägrade hårdnackat att låta höra dem, ansåg dem vara syndiga. På den tredje ön fanns en beredvillig sångare, Otto Andersson, men hans repertoar var icke stor.»

Nödgades Greta av någon anledning lämna något av de anvisade »namnen» obesökt, var hon mycket olycklig. En molande känsla av försummelse kunde pina henne i årtal. Då hon sommaren 1924 under sin resa i Pärnå och Strömfors inte hann söka upp de sångare och spelmän i Pyttis, som hon hört talas om, beslöt hon — femton år senare — att ånyo ansöka ett resestipendium för att resa dit och gottgöra försummelsen. Och en del av de Pyttis-spelmän, vilkas namn hon antecknat, levde faktiskt ännu år 1939. Hon berättar om sitt sammanträffande med dem i två brev till sin man och ansluter utdrag ur dessa brev som bilagor till reseberättelsen för sin samling SLS 542, som med 419 nummer efter 47 sagesmän hade insamlats under de två somrarna före och efter vårt vinterkrig, 1939 och 1940.¹ Brevbilagorna publiceras nedan som *Utdrag ur brev s. (III)*.

Pyttis-spelmännen hade under vintern 1939—40 gått igenom sin repertoar och funnit att det ännu fanns mycket oupptecknat. De skrev därför till Greta att hon skulle besöka dem igen. Detta gav henne anledning att fortsätta upptecknandet även följande sommar (1940). Hon väntades till Tenala, där stipendiaten mag. Birgit Eriksson hade förberett hennes ankomst och var henne behjälplig på många sätt, och hon besökte Porkala »t.o.m. så långt som till en ö vid Porkala udde» men fann, att spelmannen där hade sin fiol hän-

¹ Sommaren 1939 besöktes i *Esbo*: Träskända, Rödskog, Gammelgård, Övre Röös och Juva; i *Pyttis*: Kvarnby, Broby, Västerby, Mogenpört, Hinkarböle och Tuskas. — Sommaren 1940 besöktes *Pärnå* kyrkoby, i *Pyttis*: de svenska byarna på fastlandet jämte Mogenpört, i *Tenala*: flere byar, i *Kyrkslätt*: Porkala by och Bondarby.

gande på väggen utan strängar. Denna sommar — efter kriget — var det inte möjligt för Greta att företaga några färder i skärgården.

Under de närmaste följande 10 à 15 åren var som känt förhållandena i Finland på grund av krig, inflationer m.m. nödpräglade, och det tog tid innan vår livsföring åter normaliserades. Ingen tänkte på att vi ännu kunde ha några visor att insamla i bygderna, ty krigsåren — trodde vi — hade förvisso bringat all sång till tystnad. Men i Sverige ville man inte tro detta.

Jag vill här i korthet redogöra för de händelser och impulser, som föranledde rikssvenska visforskare att rikta uppmärksamheten mot den finlandssvenska vistraditionen.

I maj 1951 grundades *Svenskt visarkiv* i Stockholm. Dess första föreståndare Ulf Peder Olrog var initiativrik och företagsam, och en av hans första åtgärder var att för visarkivets räkning låta katalogisera och delvis mikrofilma alla svenska visor, som låg dolda i arkiv på olika håll. I samma ärende besökte han Åbo 1951, 52, 54, där det finlandssvenska visbeståndet förvarades i Inst. för nordisk etnologi vid Åbo Akademi. En stor del av Svenska litteratursällskapets där deponerade vissamlingar — ungefär 10 000 visor — mikrofilmades 1952—56. Kortkatalogen på våra samtliga visor tog längre tid att skriva ut, men när också denna hade levererats till visarkivet¹ kom turen till förvärv av finländska ljudband, ty det finlandssvenska vis- och melodimaterialet uppskattades, Olrog uttalar sig härom:

»Det är ett ytterst värdefullt stoff, som här bevarats och samtidigt gjorts mera lättillgängligt för forskningen. Insamlingsarbetet har på finlandssvenskt område genomförts med en helt annan konsekvens och intensitet än i Sverige. Följden är, att vi här bl.a. finner en mängd melodier till svenska visor, som inte upptecknats någon annanstans.»²

Eftersom en stor del av dessa melodier hade upptecknats så sent som på 1920—30-talen — materialet berikat till stor del genom Greta Dahlströms digra och värdefulla samlingar — tog man i Stockholm för givet, att Svenskfinland alltjämt vore ett reliktområde för äldre skandinavisk vistradition.

¹ Av den handskrivna kortkatalogen togs kopior för visarkivets räkning; originalkorten stannade i Åbo.

² Ulf Peder Olrog: *Svenskt Visarkiv. En orientering om en ny institution i Arv* 1953 s. 129—144.

Ulf Peder Olrog hade i ett tidigt stadium inlett samarbete med Sveriges radio och dess folkmusikexpert Matts Arnberg, som var den rätte mannen att med radions förstklassiga upptagningsapparat konservera och arkivera den *levande* folkmusiken på band. Han hade på 50-talet gjort många inspelningsresor i Sverige, och på Ologrs initiativ ingick även Svenskfinland i hans program.

I november 1957 realiserades denna tanke: Matts Arnberg och radions inspelningsbil kom över från Stockholm, och på två veckor bandades här 280 nummer efter 40 sångare och spelmän. Inspelningsstiden var c. 8 timmar. Även om man på grund av tidsnöd nödgades begränsa upptagningarna till ett urval av »det bästa» som flöt upp — detta icke minst i tanke på numrens lämplighet för framtida radioprogram — så verkade Arnbergs insatser i våra svenskbygder synnerligen stimulerande på alla här hemma. Många sågkunniga personer skrev — tyvärr för sent — och anmälde, att också de bevarade gamla visor i minnet.

Det stod följaktligen klart för oss alla, att en god efterskörd i radiobilens spår borde kunna göras, och Greta Dahlström var den första som förklarade sig beredd. Varför skulle väl inte vi själva kunna banda våra sångskatter och vår unika österbottniska spelmanstradition?

Hon reste ut med magnetofon och som stipendiat sommaren 1960, börjande med Xenia Rönnblom (Nagu, Piparby) och Mimmi Johansson, född i Pargas, bosatt i Åbo. Förnyade besök och grundliga inventeringar gjordes med gott resultat hos många av de meddelare i östra Nyland och Österbotten, som Sveriges radio tre år tidigare hade besökt, men Greta gjorde även helt nya och värdefulla vis- och spelmanskontakter under dessa färder.

Denna sommar skulle Greta för första gången konfronteras med den österbottniska spelmanstraditionen. Hon sökte på förhand kontakter där uppe, och byggmästaren m.m. Alfred Beijar, hemma i Korsholm, var genast villig att hos kända spelmän och vissångare förbereda Gretas ankomst. Han förde henne senare med sin bil till dessa och andra meddelare i sydösterbottniska socknar.¹ Beijars välvilja yttrade sig på många sätt, bl.a. talade han helt fri-

¹ 1960 besöktes följ. socknar: Lappfjärd, Tjock, Närpes, Övermark, Malax, Korsnäs, Oravais, Munsala, Vörå, Solv och Petalaks.

villigt in alla kommentarer till visor, låtar och meddelare på hennes band.

Fascinerad av den oförfalskade och enastående spelmanstradition, som ännu lever kvar i Österbotten, fann Greta ännu en sommar vägen dit upp. Detta var 1961. Hon besökte då trakter norrom Vasa, vissa socknar kring Jakobstad och Gamlakarleby.¹

Greta Dahlströms magnetofoninspelningar 1960 och 1961 gav följande resultat, som i Folkkultursarkivet har inregistrerats som en samling, nämligen SLS 742: 1 030 (628 + 402) nummer efter 84 (55 + 29) meddelare.

Fru Dahlström transkriberar själv sina band, c. tjugo till antalet. Detta ömtåliga och tidsödande arbete — särskilt gäller detta den levande fiolmusiken — bör enligt Gretas mening verkställas av inspelaren själv. Visserligen är magnetofonen ett gott hjälpmedel vid insamling i fält, särskilt i betraktande av bandets förmåga att konservera även den levande tolkningen. Men skall detta ljudande material »för örat» även nyttjas för forskning och vetenskap, bör det vara tillgängligt som arkivmaterial även »för ögat». Gretas ambition på denna punkt är föredömlig.

Om vi summerar ihop allt vad Greta Dahlström samlat under 40 år (1922—62), under vilka hon endast sex somrar åtnjutit stipendium och följaktligen blott sporadiskt arbetat ute i fält, så har hon med sina till Svenska litteratursällskapet inlämnade 3 228 nummer efter 397 meddelare nått rekord i fråga om tillvaratagandet av visor och melodier. Någon reklam kring Greta och hennes uppteckningar gjordes aldrig. Den bästa reklamen var Greta själv, där hon med ränsel på ryggen helt oväntat trädde in i stugorna, och där hon från första stund associerade sig med miljön. Vi får i de nedan anslutna dagböckerna I-II och breven följa med Greta på några av hennes resor och ta del av hennes egna upplevelser, nedtecknade i dagböcker och brev. Vi får samtidigt i dem som i en spegel se glimtar av miraklet, att Greta Dahlström har fått nära 400 personer att sjunga och spela för sig allt vad de förmått.

¹ 1961: Jeppo, Nykarleby, Terjärv, Esse, Pedersöre, Jakobstad, Nedervetil, Kronoby, Gamlakarleby.

GRETA STENBÄCKS DAGBOK I

(8 juni — 8 sept. 1923)

8 juni. Reste till Åbo.

9 juni. Fortsatte på eftermiddagen till Lohm.

10 juni. Grep mig genast verket an och telefonerade till lotsälderman Adolfssons för att fråga om de händelsevis tänkt segla åt Rosklakshället. Ja, en del av familjen skulle till kyrkan och någon av ungdomarna hade planer på att delta i ungdomsföreningens möte i Markomby på kvällen, så det passade bra.

I Rosklaks ville jag särskilt träffa Levina Andersson, som jag besökte en gång i augusti förra sommaren. Jag tecknade då upp en del av hennes visor och hon lovade försöka friska upp sitt minne tills jag skulle komma nästa gång. Under vintern fick jag ett brev från henne, där hon bad mig vara välkommen till hennes »enkla hem i den gröna sommaren». Men nu var dörren till Levinas lilla stuga stängd och läts ej upp för våra knackningar. Vi gick då till ett par andra ställen i byn och blev gästvänligt undfägnade med kaffe, men visskörden blev inte stor, endast en drängpojke lät höra tre visor. På e.m. vandrade vi genom skogen till Markomby . . . Här bekantade jag mig med ungdomar från alla väderstreck inom socknen, Brunnskärsflickorna, unga Strandberg från Marsö m.fl., bebådade min ankomst och bad dem hälsa till de gamla att de skulle repetera sina visor och låtar. Vid elvatiden seglade vi hem i hällregn.

11 juni. Alla himmelens luckor är öppna och alla båtar fulla med vatten. Hälsade på Jurinda på Killingholm.

12 juni. Fortfarande regn. Gjorde visit i Norrgården. Den uppstoppade albatrossen i farstun anger genast att man träder in i ett sjömanshem. Det är en särskild stämning i ett skärgårdshus, där det ena och det andra föremålet antyder att familjens manliga medlemmar har »som sjömän seglat världen vid omkring och skådat ganska många underbara ting». Gamla Norrgårdshusbonden, f.d. lotsälderman, är en präktig gubbe med långt vitt skägg. Han ser mycket dekorativ ut när han sitter i stugan och knyter sin strömmingsnot. Men nu dricker vi kaffe i den stora salen, jag spelar en stump på pianot och får i gengäld höra någon visa som blev bortglömd i fjol. »I min ungdom kunde jag ändå flere visor» berättar han. »En gång när jag segla' från Åbo till Lohm sjöng jag hela tiden och jag tog

ingen visa två gånger utan de va nya hela tiden och de va stiltje och resan räckte tjugufyra timmar». Och hans röst hade varit mäktigt kraftig. En gång hade han stämt upp en sång i Antwerpens hamn, det var »En jägare gick ut att jaga», »och halva Antwerpen samlades på stranden för att höra på». I fjol på min födelsedag kunde han inte komma personligen och uppvakta mig, han hade vakten i lotsstugan, men han ringde upp och sjöng för mig i telefon. Hans repertoar består ej uteslutande av gamla folkvisor utan omfattar till stor del visor som Korpen och räven, Fadderkyssen o.s.v. Han kan också en och annan Bellmanssång. En av hans bästa visor är en som börjar »Det var en söndagsmorgon, när solen upprann, sköna jungfrun gick ut». Det är betecknande att när det annars endast talas om att jungfrun hörde fåglar sjunga, där låter skärgårdsbon henne även se fiskar som simma, »de simmade tillsammans liksom de vore par».

Våren är så sen att den stora asken och ekarna på Norrgården ännu står med kala grenar utan minsta skiftning i grönt.

14 juni. Ingen ände på våtan. Har besökt stugor på Vessel och Lohm utan att få ihop mycket. Har även varit hos Adolfssons, glada och vänliga som alltid. Fick höra av deras tjänarinna, Vivi Rönnerberg, att hennes föräldrar är sångkunniga.

15 juni. Rodde till Böle och gick på jakt efter en gumma vid namn Alexandra Henriksson och fann henne i Syvälaks tvättande byk i en farstu. Hon sjöng för mig utan krus under det hon arbetade, men det var ett fruktansvärt kallt och dragigt ställe att sitta och skriva på. Hos Augusta Eklund i Böle var det varmt i stället. Vek in på hemvägen hos Innikorp-Jansson, nämndeman, och fick en sjömansvisa.

16 juni. Går i kväll ombord på s/s Kuggvik för att ta ett sällsynt tillfälle i akt att komma ut till Borstö, söder om Gullkrona fjärden, där Marthafest skall hållas. Båten avgår kl. 4 i morgon bitti från Kuggvik runt Korpo och Nagu och samlar upp folk.

17 juni. Galjonsbilden på toppen av berget! Inför havets anlete! De hemlighetsfullt låsta strandbodarna!¹ Ett vilt, ödsligt och grått landskap med klippor höga och spetsiga som små vulkankäglor. Låg björkskog som aldrig blir högre, då den årligen skattas för fårens räkning. Gulgröna mössöron, skärgårdens vår. Sjöfåglar på stränderna, stora svart- och vita med röda ben.

¹ Utropen hänför sig till Arvid Mörnes roman »Inför havets anlete» (1921).

Ingen utsikt att få några visor av ortsborna. Antingen var deras försäkran att de inte kunde några sann, eller också ville de inte äventyra att försumma något av festen, en stor tilldragelse på deras avlägsna ö. I den ena gården bjöds på själaspis av Marthafruar, i den andra serverades fisk och potatis och blåbärssoppa med klimp. Senare på dagen, när det klarnade, vidtog en friluftsfest med bl.a. körsång under kantor Enqvists ledning. Jag sprang ett tag kring på ön och kände mig för övrigt så ensam och överlopps som man gör det i en stor folkskara bland idel främmande människor. Där fanns dock intressanta typer, t.ex. den vidunderliga 90-åriga Borstögubben med ryggen som en sprättbåge. Han lär bo i något slags jordkula och sköta sitt hushåll själv.

På nära håll är galjonsbilden en imponerande dam, ett pompöst fruntimmer i gammaldags dräkt. Gamla människor minns henne ännu som förgylld och målad, men nu är hon grå av åren, blekt av sol och regn, och i hennes veckrika kjol bygger småfåglar bo.

På återvägen hoppade jag i en roddbåt som lade till vid ångbåten på fjärden österom Nötö. Mannen som jag råkade sitta bredvid lovade ge mig tak över huvudet. Han är bonde på Norrgrannas.

18 juni. Jag förfogar här över en stor sal och ett sovrum samt enskild tambur och farstu, en hel liten våning! Luftigt och snyggt, vänligt bemötande, god förplägnad: fisk och fil, risgrynsgröt kokad på oskummad mjölk och kryddad med kardemumma och dessutom med ett smörlager simmande överst, granngula plättar, tjocka som små pannkakor med russinsylt till. Den tolvåriga Axa är min lots på alla genvägar och min impressario i alla gårdar och stugor. — Den pittoreska lilla kyrkan har jag endast sett utifrån.

19 juni. Nu har jag funnit de rätta: Janssons i Österäng! Torpets invånare består av morfar, mormor¹ och Svea. Morfar kan ej många visor, men han är vänligheten själv och kallar mig med ålderns och könets överlägsenhet »du». Mormor är 82 år, lång och mager med vackra markerade drag, säkert en skönhet i sina dagar. Hon är kry och munter och hennes repertoar är synnerligen rik och omfattar alla slag av visor: ballader, sjömans- och kärleksvisor, skämtvisor och en och annan dansmelodi. Hon är hemma från Hitis, Böle, och har ärvt sin musikaliska skatt av sin mormor. I sångrösten gör sig

¹ Eva Jansson.

dock åldern märkbar och det är omöjligt för henne att avbryta en melodi i mitten, gör hon det så tappar hon alldeles bort sig. Här är Svea, som är förtrogen med hela visförrådet sedan sin barndom, en ovärderlig hjälp. Hon är musikalisk och har ett briljant minne och tycks vara mycket intresserad av sitt värv (d.v.s. att hjälpa mig). En pigg och vaken flicka, aderton år, flink och spänstig, ögonen med överallt, den förnumstiga näsan i vädret, över gestalten ännu en viss barnslig kantighet. Hon har stora buntar av böcker med visor och annan poesi som hon kopierat. Jag trivs oändligt bra i deras lilla koja.

Den första visan var »Tolv dagens stunder». Sedan kom »Flickan som trampade på brödet» och den om den grymma mannen som behandlade sina styvbarn som hundar tills det en dag hände att han själv »kunde intet tala, blott skälla som en hund» och en svart hund kom och tog honom med till helvetet. Men så kom de verkliga skatterna fram, de månghundraåriga balladerna, först »Vem är det som snoppar och gråter på min grav» (Styvmodern), Silebrand, Näcken och andra. Svea följde mig hem, och på en sten i skogen upptecknades Konungabarnen. I går på eftermiddagen när hon var här fick jag den underbart vackra Näckvisan (»Mitt hus det är byggt allt under en bro»).

Det är fortfarande vår. Kabbelöken lyser gul i dikesrenarna och mot den branta klippväggen vid Grannas blommor förvildade körsbärsbuskar. Här är ännu så försommarvått på stigarna att mina två par skor aldrig hinner torka.

Man kan gå vilse här på Nötö. Jag försökte att på egen hand ta mig fram till Österäng (Janssons) genom skogen, men trasslade bort mig, rusade framåt som en skottspole, gjorde helt om, sprang tillbaka, som jag trodde i den rätta riktningen, och var plötsligt vid utgångspunkten i skogsbrynet — en lycka i olyckan visserligen, men jag stod en stund och skämdes för mig själv.

20 juni. En som också kan fina gamla visor är Levina Johansson. Jag hade gjort upp med henne om ett besök på eftermiddagen, men var så länge hos Janssons att klockan blev över nio förrän Svea och jag kom fram till hennes torp. Allt var tyst och stilla, invånarna hade redan lagt sig, men Svea knackade utan betänkande på dörren. Levina steg upp och var inte alls ledsen och jag antecknade i sommar-nattsljuset »Jungfrun hon sitter i buren och gråter» (Harpans kraft) m.m.

I förgår aftse skrev jag av orden till en visa, som Svea inte kunde melodi till. Jag frågade om hon själv någonsin gjort en melodi, var till hon nekade. Jag bad henne försöka med denna text, och i går morse när jag kom till Österäng höll Svea som bäst på och demonstrerade sin komposition för mormor — den var inte oäven.

21 juni. Morfar Jansson har seglat mig till Lohm. Frisk motvind, två och en halv timme, plättar från Norrgrannas till matsäck. Morfar gav luft åt sina bekymmer angående Svea. »I fjol spann hon garn, som jag sålde i Åbo hallar och fick bra betalt för, men nu gör hon igen ingenting annat än bara läser och sjunger, och ibland syr hon onyttiga krokar och krusor på tyg. Det är så att jag riktigt kan förargas, men nog måste jag tycka om henne ändå».

22 juni. Beslöt att bege mig till Rosklaks för att försöka min lycka på nytt hos Levina Andersson. Alfild Adolfsson och en ung dam från Åbo som vistas här på pensionatet gjorde mig sällskap. Vi seglade till Rumar. Genvägen jag gick i fjol över ängarna var nu alldeles översvämmad, så vi tog en annan väg över Böle. Men inte var det brist på vatten här heller. Kärret var som en liten sjö, och vi fick klä oss barfota och balansera oss fram på stockarna, eller rättare stickorna, som var utlagda där. De sjönk ned i vattnet när man trampade på dem. På sidan därom var den bottenlösa dyn. Levina skurade golv på Napas, men fick genast tillstånd av värdinnan att avbryta arbetet och ledsaga gästerna till sin stuga. Först kaffeapanan på och sedan visorna. Det gick raskt undan, Alfild skrev texterna, jag melodierna och skörden blev av gedigen art, »Riddar Olof», »Jag ser uppå himmelens fäste» o.s.v.

24 juni. Finländsk midsommaraftonstemperatur. På berget mellan Söder- och Norrgården hade samlat sig folk för att lövpryda midsommarstången. De flesta Lohm- och Killingholmsbor var på bröllop i Rumar, så det var endast ett fåtal fullvuxna som firade midsommar på Lohm, men barn var där, en stor hop, och alla öns hundar förstås. Stämningen var lam, vilket den inte lär ha varit på bröllopet. Klockan tolv på natten avlossades några skott. — Under min vistelse på Nötö var där ett silverbröllop. Endast de äldre i samhället var inbjudna, men dansen tråddes ändå ända tills dager blev ljus, och de sista gästerna gick hem kl. 10 på morgonen. På kalasen här bjuds det numera i regel endast kaffe, varannan kopp med, varannan utan bröd. De som serverar håller mycket noga reda på turen, vilket inte är någon

lätt sak, då var och en får kaffe genast vid ankomsten och således somliga är på det udda varvet medan andra är på det jämna. Hör man till brödvarvet trugas man att ta för sig av alla sorter. Finns det runda skorpor och avlånga skorpor får man ta av vardera, fast de är av samma deg. Detsamma gäller skivor av slät längd och krusad längd. Gästerna anländer sent, först skall korna mjölkas och ofta är de långt borta på någon holme. Bjudningarna drar ut till långt in på natten, ofta till tre-fyratiden på morgonen. Det hinner bli åtskilliga kaffevarv. Ibland bjuds te till omväxling, te kryddat med kanel.

25 juni. Sysslar med renskrivning. Rodde i går på eftermiddagen till Jurinda och fick några visor utöver dem jag skrev upp häromdagen. Dottern Alva bistod med sin visbok.

26 juni. Säckan på ryggen, glad landstrykarstämming. Vandrade från Korpoström norrut. Provade på vägen hur det kändes att simma i träskvatten. Man möter sällan någon på den vägen och hör knappast ett ljud förrän man hör kajorna skrika vid kyrkan. Märkvärdigt vad de fåglarna har sinne för en byggnads ålder och traditioner. På eftermiddagen kom jag till ett torp vid västra stranden, förtjusande beläget på bergssluttningen och inbäddat i lummig grönska. Fick rodd härifrån till Marsö, »sockenspelaren» Strandbergs hemvist. Gubben ser intressant ut, har varit sjöman. Mager, svartmuskig med ett »demoniskt» drag, något av den traditionella spelmanstypen som kommer en att tänka på spelmannen i »Romeo und Julia aus dem Dorfe».¹ Men han var mycket vänlig och spelade gärna. Han var road av att se sina melodier på papper. »Strandbergsvalsen» ville han ha till minne, skulle sedan spela den »efter noter». Han har varit en mycket anlitad byspelman.

Tiden gick, det mörknade och det befanns att det blev väl sent att söka nattkvarter i bondgårdarna på Elfsjö. Jag blev vänligt erbjuden tak över huvudet hos Strandbergs, husets dotter avstod sin bädd i den lilla kammaren innanför stugan. I kammaren fanns två sängar och jag fann sedan att den andra tjänade som nattläger för husets unga son, en yngling på några och tjugo vårar. Never mind! Han var förresten i byn för att roa sig och infann sig först efter midnatt. Tidigt på morgonen steg jag upp, slank sakta ut och tog mig ett

¹ Gottfried Keller: Die Leute von Seldwyla.

bad i sjön. När jag kom tillbaka stod han vid ett fyllt tvättfat, som var ställt på en stol mitt i stugan, och jag hörde honom fråga om inte »hon» skulle tvätta sig först. Efter ytterligare arbete med gubben och hans fiol blev jag rodd av min sovrumskamrat till Elfsjö.

27 juni. På Elfsjö finns två välmående gårdar, långa huslängor i rött och vitt, som tog sig förträffligt ut mot den ljusa midsommargrönskan. Häggarna står i blom och häggarna på Elfsjö är praktfulla gamla exemplar, stora, runda och yviga. Går man sedan förbi väderkvarnen upp på berget så blir man glädjebetagen vid den plötsliga anblicken av öppna havet — Skiftet — och det är bedårande just nu, så juni-ljusblått i aning om att sommaren och värmen antligen skall komma.

Jag introducerade mig först i Södergården. Där var utom tjänstefolket endast husets unge son hemma . . . De bjöd på kaffe i en kammar och ynglingen höll mig sällskap. Efter det jag fått några visor av tjänarinnorna exekverade jag musik på husets orgelharmonium och så seglade vi — ynglingen och jag — till Lövskär. Där fanns ett litet torp med några ungdomar och där hänger två fioler på väggen. Två av de hemmavarande sönerna spelade för mig. Många av dansmelodierna hade de lärt av sin mor, som trallat dem. Det är påfallande att gummorna här i trakten sjunger dansmelodier. De tycks ha gjort det även till praktiskt bruk om spelman inte fanns till hands. Efter återkomsten till Elfsjö undersökte jag ytterligare tjänarinnornas vishäften och papperslappar, sprang därefter upp på berget för att betrakta havet i eftermiddagsljus. Så fick jag kvällsvard och nattkvarter hos den vänliga Norrgårdsvärdinnan och sov så skönt i en stor låg sal med fönster på tre väggar och gröna lövgardiner utanför.

28 juni. En flicka rodde mig på morgonen till närmaste holme. Hon var främmande på orten och hittade inte längre. Till all lycka stod de på det stället just i beråd att bege sig till »fastlandet». I kyrkbyn gick jag på måfå in i ett par stugor men hade inte framgång i annat än att jag fick en pratsam och lustig liten pojke att visa mig vägen till Rönnbergs torp, som ligger ensamt för sig inne i skogen. Endast en liten stig leder dit. Rönnbergskan hade värdefulla visor, bl.a. Näcken med en vacker melodi. Gubben, hemma från Tena, kunde både visor och dansmelodier, varibland Engelska, Vackra svägerskan och någon polska. Han sade att Strandberg lärt sig en

del melodier av honom. Hans stora trumf var en purpuri med 22 »takter», men han ansåg att den blev för lång att sjunga nu — han sade att den räckte tre timmar att dansa. Vi gjorde därför upp att träffas i söndag kl. 2 och till dess skulle han också uppfriska sitt minne. Jag hade redan tillbragt flere timmar med notskrivning, prat och kaffedrickning och vägen hem till Lohm var lång.

30 juni. En dag med vackert väder men klen resultat. Den enligt hörsägen sångkunniga Mårtenssenskan på Svinholm var inte hemma och Alexandra Henriksson i Böle kom inte fram med mycket nytt vid upprepat »förhör». Så gick den dagen.

Söndagen d. 1 juli. Anlände vid den utsatta tiden till Rönnerbergs torp. Där var ingen hemma utom »lillbror», som visste att pappa var på visit i byn, men han skulle nog snart komma hem. Han hade ju lovat underrätta mig per telefon i fall av förhinder. Jag gav mig till tåls och gjorde bekantskap med katten, hönan och kaninen, alla i singularis. Men när väntan började bli lång, sände jag lillbror i väg med bud. Under tiden anlände husets gifta son med familj på besök och inte långt därefter kom lillbror springande och ropade: »Nu kommer di och di är fyra stycken». Och snart kunde man höra att de fyra varit på en glad söndagsvisit, nu hade de dock kommit till en punkt då glädjen slagit över i trötthet. När de kommit fram till gårdsplanen, flammade kamplusten upp i full låga. Det blev en häftig envig både kroppsligen och muntligen mellan fader Rönnerberg och en annan gubbstut, som slutade med att dryckesbröderna försvann och Rönnerberg med sin purpuri i 22 takter somnade in, liggande på mage i gräset. Emellertid hade lillbror som artig värd kokat kaffe, och stora bror Kasper och en annan ung man tröstade mig med glada sjömansvisor. När jag gick låg gubben fortfarande på marken och snarkade. Och jag hade rott från Lohm till Rumar och sedan vandrat elva kilometer! Nu skulle jag bege mig samma väg tillbaka och hade dessutom försummat en utmärkt lägenhet till Utö. Jag hörde efteråt någon säga att Rönnerberg var »en ilaker gobb» och jag stämde in av fullt hjärta.

På kvällen dansade vi i stora salen på Lohm. Fridolf och Adolf från Utö var där och jag hörde för första gången denna ringdans:

Jägarinnan med ett hurtigt mod
i skogen mände hon vandra,
hon jagar efter de snälla djur
var än hon dem mände finna.
Jakten låg i hennes håge,
djuret som hon eftersåge
det var en rasand vacker gosse.

3 juli. Nu går det naturligtvis inga båtar till Utö. När man inte behöver dem går det flera om dagen.

Det har kommit brev från Nötö. Svea Jansson sände en massa texter, som hon välvilligt hade lovat skriva av åt mig. Brevet slutar: »Nog måste Greta komma hit en gång ännu, för vi kom sedan efteråt ihåg fyra riktigt gamla visor».

Jag pratade med Sidney Lundström — en ung lots, hans bror heter Ceres, troligen har de fått namn efter skutor — han sade bl.a.: »Några av herrskapsfolket, som kommer hit, ser på oss som på något slags underliga djur, och så kommer de, alldeles främmande människor, in i våra hem och springer i alla rum och tittar och så frågar de om vi vill koka kaffe åt dem. Skulle vi gå till dem i staden och göra lika, så skulle de tvärt köra ut oss». Jag undrade om jag också burit mig illa åt. »Nej, fröken är ju som en av oss».

I går kväll föll samtalet på Borstö. Säggen om att skatter från förlista fartyg ännu i dag förvaras i strandbodarna tycks vara utbredd här.

Utö den 5 juli. Äntligen, efter två dagars spejande förgäves efter norrifrån kommande fartyg, anlände Jupiter på tredje dagen och den barske lotschefen [överste Andsten] tillät mig denna gång äntra ombord utan invändningar, sedan jag viktigt och högtidligt anmält mig som Svenska litteratursällskapets stipendiat. För två år sedan reste jag också med Jupiter till Utö. Folket på Lohm hade då sagt mig att chefen brukar tillåta passagerare följa med. När jag då uppenbarade mig på hans båt och presenterade mig, blev han ursinnig. Jag retirerade och var färdig att i förskräckelsen hoppa över bord och simma i land, men en av befälet vinkade till mig att komma och gömma mig någonstans under däck. När jag sedan kröp fram var chefen enbart vänlig. På grund av storm och oväder blev det en nödtvungen två dagars vistelse på Utö, det blåste så att man knappt

kunde röra sig ute och jag hade full föreståelse för enrisbuskarna som kröp alldeles platta längs berget — och lotschefen och jag hade sällskap av varandra.

Jag bor hos lotsen Bergman och har det bra, men det var svårt att få sömn i natt. När det är tjocka — det var det i natt — skjuter de i fyrtornet var femtonde minut. Just som man håller på att somna väcks man obarmhärtigt av en fruktansvärd skräll. Utöborna är så vana vid det att det ej bekommer dem det minsta.

Nu lyser julisolen klart igen. Fyren står så trygg och massiv och fyrkantig på berget — byggd 1814 och efterträdare till en äldre — och den är stämningsfull med sin kyrka halvvägs upp i tornet, och det stora kristallklotet, ögat som blinkar mot fartygen, är vackert att se på även för ett okunnigt öga. De har också ett annat bönehus här. Sina döda för de till Jurmo. Här finns ett par ryssgravar, och ute på en äng — den enda som finns här — står ett stort svart kors. Därunder ligger en tysk soldat. Han flöt i land under kriget och de ryska soldaterna som gick här och langleddes ställde till stor begravning, berättas det, en omväxling i enformigheten.

Man behöver minsann ej gå långa vägar på Utö för att träffa folk. Husen står tätt som i en liten stad och hela samhället är lätt att överskåda. Inga skuggande träd, en oxelrönn här, ett äppelträd där, det är allt. Den västra udden är klippig och förbjudet område för civila. Här finns femti soldater och en löjtnant. Varhelst man går sitter det soldater i stugan, ofta ett halvt dussin på en gång.

De tycks ej vara mycket sjungande här. Orsaken lär vara den att den äldre generationen varit och är religiös av den stränga riktning som fördömer den världsliga visan. Adolf Öhman, lotslärling, har spelat för mig, men annars är de som sjungit eller lovat sjunga för mig från andra orter inflyttade eller sådana som tillfälligt vistas här.

8 juli. Jag har vidtalat en lotslärling att segla mig till Jurmo, och då löjtnanten hade ämnat sig dit för att se om flyghangaren, passade han på och kom med. Så for vi då, löjtnanten, en korpral, lotslärlingen Brunström och jag. Det gick långsamt framåt och solen gassade, men en ljuvlig sommardag var det med havet i lugn. Småningom kom Jurmolandet inom synhåll. Det var som en enda lång linje och höjde sig knappast ur havet. I den ändan där de fyra gårdarna ligger finns det ändå låga berg. Husen står i klunga och skyddar varandra och den lilla inhägnade trädgårdstäppan mot stormarna. Jur-

mo, som mycket litet kommer i kontakt med yttervärlden, förefaller mycket primitivare och ursprungligare än Utö. Endast i en av gårdarna, Bondas, hade jag framgång med arbetet: husbonden spelade och värdinnan sjöng.

Samtalar man med en skärgårdsbo och kommer att nämna Jurmo, får man nästan ofelbart höra om bonden som hade två hustrur. Fadern till gubben, som nu spelade polskor för mig, gifte sig för många tiotal år sedan, men detta hans första äktenskap blev barnlöst. Då bonden behöver barnens arbetskraft på sin gård, fick han skiljsmässa — något för tiden och den trakten mycket ovanligt. Han gifte om sig med sin svägerska och det slog nu bättre ut med familjebildandet. Men den första hustrun stannade på gården och båda systarna hjälptes åt att sköta huset och uppfostra barnen. Bonden är död för länge sen, men hustrurna lever båda. Den yngre var inte hemma, hon var på besök hos släktingar på Vänö. Den äldre låg i stugan där vi befann oss, i den nedre bädden av en tvåvåningssäng. Hon hade legat där i många år orkeslös och giktbruten, döv och blind. Hon steg upp, alldeles ovetande om andras närvaro, och utträttade vad hon skulle.

Jag hade gärna vandrat och sett mera av Jurmolandet, men jag hann ej med annat än ett besök i den lilla oansenliga kyrkan, som omgiven av sina gravkors ligger så oändligt ensam och utsatt för väder och vind borta på heden. En stormig höstdag här ute! Eller is och vinter! Nu gav några blommande buskar ett skimmer av idyll åt den ödsliga platsen.

Så blev det tid att ge sig i väg. Medan jag arbetade hade mitt sällskap beställt och ätit middag i en annan gård. Löjtnanten hade dessutom tillhandlat sig ett par sälhudar. Jag hade fått kaffe med skorpa till, men f.ö. inte tänkt på mat, och när vi nu (på hemfärden) satt i eftermiddagssolbaddet på det blanklugna havet, började jag känna tomheten i mitt inre på ett pinande sätt. Då räddade mig lotslärlingen B. från svältdöden med ett par hårdkokta ägg och en stadig limpsmörgås, lång som katekes. Karlarna styrkte sig på annat sätt, i synnerhet löjtnanten, och så tyckte de att det blev för långt att segla till Utö och styrde i stället kurs på Bokulla. Jag hade ingen annan råd än att följa med. På Bokulla bor två fyrvaktare. Stämningssbild (interiör): instängd luft och osnutna barn, huvudvärk av den tidigare hungern och solreflexer från havet som skar rakt in i

hjärnan, därtill en öronbedövande harmonika som spelade I i stället för V och tvärtom. Men ute var det vackert och över gästfriheten kunde man inte klaga. Ett ordentligt mål mat fick vi och så bäddades åt mig i ett skilt rum. Men jag kunde inte sova — dels satt karlarna och pratade till långt in på natten utanför mitt fönster, dels berodde det på »inneboende» orsaker i sängen. Kl. 4 — solen hade då redan klättrat upp ett stycke och speglade sitt klot i havet — steg jag upp och gick ned till stranden och tog mig ett bad, och så rullade jag in mig i min egen trogna filt och njöt en stunds sömn i en bergsskrevla. Vid niotiden på morgonen anträdde vi återfärden till Utö.

Ja, jag fick ju visor på Bokulla, mest sjömansvisor av det bättre slaget, och jag satt och skrev flitigt från en visbok både i går aftse och i dag morse.

I går på f.m. var jag med om en höbärgning. De skär sina några glesa strån så tidigt för att de inte skall torka för mycket. Därefter drog jag slipstenen i olika repriser åt gubben Bergman, vilket tycktes slå an, det bevisade att jag inte var högfärdig.

Sedan var jag hos en fryntlig och klotrund gumma, »tant Brunström», hemma från Nagu. Hon kunde en del visor och ringdanser. Nu var jag grundligt trött och kände på mig att jag borde ha gått hem och lägga mig, men jag lät fresta mig att gå upp till berget för att se hur lotsarna och soldaterna roade sig på lördagskvällen. De dansade till fiolmusik i ett tämligen litet och endast av sommar-nattsljuset upplyst rum i militärens utkiksstuga. Öns få flickor behövde minsann inte sitta ouppbjudna. Där inne var det hett och trångt och ute var det kyligt. Jag kände mig ganska illa till mods när jag om en stund gick hem. I dag är det så vackert och varmt och jag känner mig bättre igen. Jag har simmat vid en klippa och så har jag varit på besök hos en vänlig gumma i granngården. Staccars människa! Ryssarna har farit illa fram med hennes bostad. De exproprierade den och inrättade där sitt bageri. Nu ligger den stora bakugnen i ruiner i hennes stuga, där ser alldeles förfallet ut och ingenting har hon fått i vederlag.

Älderman gav mig även ett par gamla handskrivna böcker som gått i arv i familjen, den ena från 1830-talet och med kuriösa regler för hur man bör skicka sig. Var för trött i handen av mycket skrivande för att orka kopiera något. För två år sedan såg jag hos

Mauritz Öhman en dagbok, som i ett par generationer förts av familjens överhuvud. Mest var det väderleksobservationer.

Jag anmälde i går aftse min önskan att resa härifrån med första lägenhet. I natt gick det en båt, men de upptäckte den inte i tid för att komma och väcka mig.

9 juli. Ingen båt ännu. Annars går det ofta flera om dagen. Orsaken lär till en del vara strejk i engelska hamnar.

På kvällen: Nu känner jag mig någorlunda sjuk. Mätte temperaturen, 38,7, medan jag pejlade tant Brunström på en sista rest av visor. Sov hela natten med kläderna på och vågade knappt somna, allt utan resultat, ingen ångbåt kom, och denna natt blir väl en uppreppning av den förra.

10 juli. Kl. 6 f.m. kom älderman själv och avhämtade mig och så for vi ut med motorbåt långa vägar för att möta »Finland» som kom från Lübeck. Ljuvlig hetta, spegellugnt och blått. »Finland» var lyckligtvis väl lastad, så att klättringen längs repstegen inte blev så lång.

I Åbo blev det nästan för hett och febern kändes på eftermiddagen långt värre än dagen förut. Doktorn skulle ha lagt mig på sjukhus, men där fanns ingen plats så jag ligger här i ett tråkigt hotellrum och stirrar mot en fasansfull kal vitrappad solbelyst husvägg. Och därute finns tusentals holmar och millioner gröna träd —

17 juli. Beslöt mig i dag för Mårtenssenskan på Svinholm. Hon lyckades vara hemma. Hon är sjömansänka och bor i en liten stuga tillsammans med en syster. Jag är nöjd med min dag. Mårtenssenskans repertoar är av det förnämre slaget. Det första hon sjöng var Vallpigan. Hon sade sig ha kunnat 25 strofer av den i sin ungdom. Nu sjöng hon 14. Hon kunde Fröken Adelin och Visan om käringen som for till gästabud. Fagerlund¹ meddelar ej slutet, men M. sjöng det. Hon kunde också Bellmans »Supa efter klockan tolv», såväl till ord som melodi nästan fullkomligt överensstämmande med originalen. Hon hade kaffe men intet bröd och jag hade glömt att ta matsäck med mig. Ett glas mjölk fick jag, men började lida svåra hungerkval när jag med mina nyförvärvade skatter vid 6-tiden började vandra hemåt.

¹ Fagerlund: *Anteckningar om Korpo och Houtskärs socknar* s. 208 ff.

18 juli. Steg upp kl. 3 i natt för att fara till Åbo och väntade i dimman på bryggan till kl. 5, men ingen båt kom.

19 juli. Lohm — Åbo, tur och retur, lång dag.

20 juli. En liten rundtur på Korpo-landet. Seglade med Ingrid Adolfsson till Rumar. Så gick vi till Böle, Mattséns. Skörden blev ej stor: ett par melodier av värdinnan i huset. I granngården var allt folket på höängen, men jag fick låna visböcker, tryckta. Nog så upplysande för jämförelse. Värdinnan satt i en höstack och sjöng för mig »Malins milda öga» med samma melodi som Mina på Haksalö (i Borgå skärgård 1909). Herrskapet har varit i Alaska för att gräva guld och ämnar sig dit igen. Sedan vandrade vi längs västra stranden av Syvälaksviken till Korpoström. Besökte Janssons i Kalaks, där många ungdomar var församlade för att öva ett teaterstycke. Sedan begav vi oss till Västerkalaks, där Ryttersmor sjöng ringdanser. Kom hem till Lohm på nattsidan.

21 juli. Skulle jag fara till Brunskär (det heter så på kartan, själva säger de Brunnskär), men kom inte längre än till Korpoström emedan det började blåsa för mycket.

24 juli. Vädret fortfarande ostadigt och stormigt. Är det bra en stund så är alla sysselsatta med höet. Man får ge sig till tåls och syssla med renskrivning i stället.

25 juli. Rodde från södra sidan av Lohm till Värkholm och Heimarmo. På det ena stället bärgade de hö och kunde inga visor, på det andra stället var de inte hemma.

26 juli. Det är märkvärdigt svårt att få någon som seglar en här på Lohm, liksom det ofta inte finns en roddbåt till hands när man behöver den.

27 juli. Amanda Mickelsson i Skutgrund, som jag tidigare sökt för-gäves, var hemma i dag. Hon pratade mycket och sjöng litet. Var för övrigt vänligheten själv.

28 juli. Skulle ro till Rumar för att fortsätta inåt landet, men det är så stark motvind att jag jämt och nätt mäktade komma över till Killingholm. Gick till lotsen Sundström för att undersöka hans visböcker från sjömanstiden, två digra i svart inbundna volymer. Handstilen är mycket prydlig. Sjömansvisbokens vanliga typ här i trakten är en bok med spräckliga pärmar i kvartformat. Sundströms böcker innehåller utom visor några lekar (frågor och svar) . . . Sundström hade dessutom bl.a. en vidunderlig historia om en uppenbarelse

som en nämndeman i Nagu hade haft under pågående ting. Han spelade snällt fiol för mig, och i dag sjöng han, vilket han tidigare har vägrat att göra.

29 juli. I dag beger jag mig på folkfest till Markomby och det skall väl lyckas att få följa med någon festbesökare ut till skärgården.

31 juli. Brunskär. Det lyckades och nu är jag här.

Festerna här är betydligt livligare än de jag varit med om i Nyland, men det kan gå ändå livligare till på privata tillställningar. Dansmusiken på festen sköttes utmärkt bra av flere spelmän. Körsången var också bra. Först på morgonsidan vandrade vi söderut längs landsvägen. Bekantade mig med Fingal från Berghamn, som gick och sjöng. Bad honom förebåda min ankomst till den trakten. Annars var det Brunnskärsborna jag höll mig till. Vi väntade i butiken vid Korpoström tills alla syskonen var församlade. De hade ett par roddbåtar, och i den ena for Jenny, Fritiof (söt pojke, typ Bengt Carlson) och jag. Medvindssigel hissades. Fanny var genast livad att sjunga och jag fick höra provbitar av Brunnskärsrepertoaren. Låg på båtbottnen och njöt: ljusnande morgon, mild vind, havslukt, allt mera och mera yttre skärgård, karga klippor, skrikande sjöfåglar. Småningom började det kännas något svalt, jag satte mig upp och hjälpte att ro. Klockan 7 var vi framme, undfägnades med rykande kaffe och lade oss att vila.

Detta är Södergården. Båda gårdarna är trevliga långa röda gammaldags hus. Salen, där jag nu sitter, har fönster åt två håll och är låg i taket. Här är fridfullt och ljust. Två långa vita pinnsoffor pryder upp rummet. På bordet ligger tyska böcker, som äldsta sonen, Axel, på egen hand studerar. Han har varit sjuklig och har därför haft mera tid till läsning än det annars hade varit honom förunnat. Han kallas »professorn» av familjen. Den andra fullvuxna sonen är lam i benen och rör sig utomhus på en liten kärra, som han själv förfärdigat. En tredje son råkade ut för en olyckshändelse: han övade sig i backåkning på skidor, föll och skidstaven trängde tvärs genom kroppen. Han fördes på en kälke den långa vägen upp till någon brygga vid norra farleden, opererades i Åbo, det såg ut att gå bra, men så dog han i blodförgiftning. En syster står i butiken i Korpoström, en annan är i Kalifornien och Jenny reser dit i augusti.

Jag är flitigt sysselsatt. De kan en massa visor. Det äldsta skiktet är dock svagt representerat. Däremot har de ett stort förråd av

ringdanser. Flickorna och Axel har tjocka handskrivna vishäften. De hjälper mig att skriva av texterna. Modern sjunger också.

Det är ganska vackert här på ön, lövvegetation. Jag har varit vid olika stränder för att simma och uppe på berget för att se utsikten, men annars har jag bara skrivit och skrivit.

De säger att de inte kan några visor i Norrgården och jag har förstått att de inte vill att jag skall gå dit. Tydligen råder det fiendskap, som så ofta då det bor två familjer på en holme. (Efteråt har jag fått veta att Norrgårdens är en av de mera framstående skärgårdsfamiljerna. Det var dessutom där som André hamnade efter haveriet med sin ballong i dessa trakter).

1 aug. Aspö. Det blev över 80 melodier på Brunskär. I dag på eftermiddagen var jag färdig där. De har släktingar på Aspö och Jenny och Fanny har följt mig hit. Vi hade endast roddbåt och det var rak motvind. Först satt jag som passagerare i aktern av båten och skrev ännu av från ett häfte några visor, som de inte kan melodier till, bl.a. Sankt Göran och draken (överensstämmar i det närmaste med G.-A.), men sedan rodde vi alla tre. Färden räckte något över två timmar.

Jag bor i en sal i den mellersta av bondgårdarna. Det är mycket snyggt, jag har fått god mat, lång, riktig skärgårdsfil och färsk stekt flundra, och nu skall jag sova på sjöfågeldunsbolster. Då Utölotsarna ror hem från Lohm brukar de rasta här. Vårdinnan är dotter till den gamla fiolspelande gubben, som vi besökte på en utfärd för två år sedan. Hon uttalade sin glädje och tillfredsställelse över att hans gamla valser och polskor nu skulle bli upptecknade. Gubben själv, 75 år, som bor i lillstuga, är vänlig och mycket villig att spela. Han hade fått bud om mitt besök och putsade sig och klädde sig. När jag kom lade han en sista hand vid toaletten i det han stod och kammade sitt krusiga skägg. Han har nu en familj n:o 2, hustru och sonen Erik, 11 år. För två år sedan hörde jag Erik spela och han behandlade redan då violinen med förvånande skicklighet.

2 aug. Detta är också en härlig ö. Här finns höga branta berg, som det är roligt att springa på. Djupa vikar skär in i landet. I ändan, av dem finns små ängslappar och i bergsskrevorna har de anlagt små täppor, så där en kvm., rörande i sin litenhet. Från det höga tornet, byggt av ryssarna, har man en vidsträckt utsikt. Kyrkan här är en större lada än Jurmo d:o.

Gubben Jansson försummar i dag en fiskefärd för att spela och sjunga för mig. Jag tycker riktigt om den gubben. När jag sjunger en melodi som jag skrivit upp, gör han gillande och förtjusta utrop. »Ackurat! De va precis de'. Jaa, nu står den där på pappret!» o.s.v. De sjungande uttrycker ibland sin häpnad om jag sjunger vad jag just skrivit upp. »Men nog ä hon kvicker ti å lär sej», säger de.

I granngården har värdinnan låtit höra ett par vaggvisor m.m. Hon är dotter till Grannas på Nötö. Hos dem var en Nötögubbe, gammal och smutsig, Lundström vid namn, som kunde en lång Staffansvisa, men förargligt nog kunde jag inte kontrollera att melodin blev exakt. Han sjöng med rasande fart ett par gånger, och så tyckte han att jag var dålig, som inte hade den klar för mig. Detta gäller melodin till första strofen, som var avvikande, de andra blev nog rätt. Gubben berättade att han hade haft en diger visbok i sina yngre dagar, men den hade prästen tagit ifrån honom och givit honom en bok med andliga sånger i stället. Värdinnan här i huset har också bjudit till att minnas allt hon har kunnat. Hos grannens på andra sidan sjunger de inte och på det fjärde stället är de inte hemma och torde, enligt vad mitt värdfolk säger, inte vara »sjungare».

3 aug. Nötö. Jag hade tur med kommunikationsmedlet: kom hit med en stor fiskmotor, tillhörig Grannas måg och dotter, och fick dessutom gå i land ett par timmar på Björkö med dem.

På morgonen, innan det bar av från Aspö, gjorde jag en avskedsvisit hos gamla Jansson. Han nekade vänligt och bestämt att ta emot vederlag för den förspilda arbetsdagen. Erik fick i stället en lapp i näven.

Havet mörkgrönblått med vitt skum och solsken överallt. Björkö är originellt. Höga berg och djupa dalar, bergen vilt formade, liknande stora spetsiga vågkammar som stelnat till sten. Det lär finnas en insjö där, men det var för långt att springa till den. Jag hann ej ägna naturen mera än en titt från närmaste bergstopp. Stugorna ligger i en skyddad dæld, alla inbäddade i lummig grönska. Inne i rummen är dagern grön av löven. Jag var först hos Aina Mattsson, medelålders, livfull, strålände, kraftig typ med muntra mörkbruna ögon. Bodde ensam för sig i stuga och kammare och sade sig vara nöjd och belåten att vara gammalpiga. Att hon var nöjd med livet betvivlar jag inte, hon formligen lyste av glädje . . . Hon hade sina visor till pappers. Jag fick dem till låns med uttryckligt löfte att

returnera dem. Melodierna tecknade jag upp på stället. Vi gick sedan till grannens och satt i en sal, där det var ännu mera grön dager och mycket lågt i tak och luktade mögel. Jag bläddrade i en gammal handskriven visbok, som även den luktade mögel och var mörkbrun av flitig användning. Jag har lånat den också.

Och nu sitter jag igen i salen på Nötö och känner mig som hemma och mänskorna här är som gamla bekanta. Körsbärsblommorna vid den branta klippan har efterträtts av nyponrosor och nu kommer man torrskodd fram här på ön.

5 aug. Har besökt mormor, morfar och Svea, Levina Andersson och många andra därtill. Mormor sjöng bl.a. Magdalena. Då vi bläddrade i »Nyland» kom den skämtsamma repertoaren fram. Mormors melodier har även på det området en viss förnämhet. Grannas är en mycket trevlig familj. De sjöng dansmelodier och annat, i synnerhet de gamla. Oppstu är också ett präktigt ställe, familjen av sympatisk, gedigen typ. Det lönade sig nog att komma tillbaka hit. Staffansvisan (Staffan och Herodes) tycks ha varit allmänt känd här tidigare. Levina Johanssons man kan fragment av den, likaså Janssons, och jag blev hänvisad till Backas för den också, men där mindes de den ej. En medelålders man, som var här i dag, har den i sin visbok. Han har lovat ge mig den i morgon bitti, men han var inte hågad att sjunga. På Nederstus vind fanns en visbok, där de första visorna är daterade 1846, de senaste 1853. Den har tillhört en gubbe som lär ha varit mäkta viskunnig och levde till hög ålder. Han dog för 6—7 år sedan. Han samlade sedan sina visor i en tjock inbunden bok, som efter hans död gick på auktion och inropades av Sven Adolfsson från Österäng (granne till Janssons), som tyvärr nu är på världsomsegling och har boken med sig. Jag har varit sysselsatt med att avskriva förstnämnda visbok. Tänkte be att få den med mig, men den luktar så att det är tråkigt att ha den i ryggsäcken. Skriver också av en visbok lånad från Grannas, förutom Björkövisorna. Jag är tämligen trött, enär jag vakat vid en ljusstump för att hinna med allt. Om dagarna måste jag springa litet på bergen och i skogen för att njuta naturen och ensamheten. Ingen promenadväg i världen går upp mot en kilometertal lång sträcka längs en bergsrygg med utsikt över talltopparna utåt det stora havet, och ingen vällukt kan jämföras med sälta och barrdoft kryddad med getpors. Obegripliga människor, som ligger massvis i klungor, likt ormarna om våren på en sten, på strän-

derna i Hangö och Nådendal, då man kan ha en hel obebodd, öde strand till sitt förfogande.

Postbudet, som jag på f.m. träffade hos Janssons, skulle egentligen rest till Lökholm i dag men erbjöd sig själv att vänta till i morgon, då han hörde att jag inte ännu var riktigt färdig med visorna. Lökholmsborna får således vänta ett dygn på sin post.

6 aug. Lökholm. Klockan sex på morgonen kom postiljonen och avhämtade mig. Ljuvlig morgon, vindstilla. Solen värmdde, daggen glittrade. På Kalvik träffade jag honom från i går som hade visbok. Han stod och målade ett uthus och när jag kom drog han fram skatten som vilat i förvar någonstans i hans inre mellan skjortan och kroppen. Hans Staffansvisa är densamma som Lundströms och jag kompletterade med ett par strofer. Mannen hette Julius Jansson. Resten i hans bok var sjömansvisor. Här träffade jag på »Det var en vacker sommarkväll» i dess originala gestalt. (Sjunges i kör och förekommer i våra visböcker med nya strofer av Jonatan Reuter). Undrar vilken melodi han sjungit till »Jungfrun går ut att lusta sig».

Postbudets båt är ganska liten och annars si och så. Inte vore det roligt att sitta i den i stormväder mellan Mattnäs och Nötö. Han förde mig visst till den gården som anses vara den förnämsta här på Lökholm, den där posten avlevereras (Arstu). Ett gammalt, grått, mossbelupet hus. Här kvävs man också av grönska. Buskar och träd växer som ett tätt snår utanför fönstren. F.ö. utmärker sig ön minnsann inte för någon lummighet. Den är föga naturskön, flack, bevuxen med magert gräs och ljung. De har fem hästar, mest för vintertrafikens skull. Här finns också rätt många »boare». Lika snyggt som det är på Nötö, lika snuskigt ser det ut att vara här. Och avståndet är bara »en mil». (Avståndet är här alltid en mil, ibland en stor, ibland en liten mil). När jag kom, undfägnades jag med kaffe. Man får alltid kaffe först, även om det är just före en måltid. Medan man dricker, står de och skyttar med brickan för att genast störta fram och slå i en kopp till — mycket uppmärksamt förresten, ingenting att klandra. Då jag kom hem från min första exkursion på ön, fick jag middag, dukad på tidningspapper på ett bord i stugan. Jag hedrades med att få äta tillsammans med karlarna, tre till antalet, och doppa min gaffel i samma fat som de, medan kvinnorna höll sig på tillbörligt avstånd i en vrå.

I den första gården jag därefter besökte fanns en gumma som var

alldeles omusikalisk. I stället berättade hon, alldeles spontant, om Staffansfirandet på Nötö, där hon vistats i sin barndom, och när jag gick ifrån henne sade hon: »Se, jag kunde något ändå, fast jag inte kan sjunga». Hennes berättelse var följande:¹

Gårdarna skulle i tur och ordning ställa till staffanskalas. Turen gick medsols. Nu finns det sju bondgårdar på Nötö, sålunda skulle varje gård ha kalas vart sjunde år. Förr i tiden fanns det flere gårdar, så att det dröjde än flere år innan turen kom åter.

I gummans barndom åt man ännu på trätallrikar. (Hon sade »bök-talrikar» d.ä. bok-). Saltade abborrar och gryngröt var obligatoriska rätter. Vid måltidens slut sjöngs en »gudelig vers». Då stod staffanspojarna i farstun och stämde upp sin sång. De voro indelade i grader, gradbeteckningen hämtad från sjömanslivet. En var kapten, en annan styrman o.s.v. Smågossarna som var med kallades råttor, och en katt höll styr på dem. Husbonden kom nu ut och det utspann sig ett samtal mellan honom och kaptenen. Den förra frågade huru resan gått och kaptenen svarade, att skeppet gjort haveri och att besättningen led stor nöd: råttorna hade ätit upp all maten. Sångarna fick då den övliga staffanssupen, och efter det de sjungit en tacksägelsestrof, drog de till andra gårdar för att upprepa samma ceremoni. På kvällen återvände de till staffansgården, där ungdomen samlades för att dansa. Festen varade i tre dagar och avslöts med att var och en av de sjungande fick till present en fårboge, palvad i bastun, likväl icke mer än en fårboge per familj, och »en bytto drick», hemgjort öl. Uppgifterna står för gummans räkning. Hon hade en gång jämte andra flickor haft lust att gå med och sjunga staffan, men redan i den första gården blev de utsatta för sådan smälek, att de avstod från sitt emancipationsförsök.

Någon generation tillbaka tycks Staffan och Herodes ännu ha varit allmänt känd på Nötö. För icke så många år sedan gick ur tiden en gammal sångkunnig gubbe, som med stor iver hade försökt hålla seden med staffanssjungandet vid liv. Nu har den gamla traditionen helt och hållet dött ut.

I en gård är värdinnan syster till Aina Mattsson på Björkö. Hon har sjungit, liksom även en äldre karl som var på arbete hos henne. Han var av den naiva, trevliga typen, djupt intresserad och gripen

¹ Publ. i Brage årsskrift XV—XVIII s. 75—80.

av sångernas innehåll. Ryktet hade gått före mig, jag hade för min värdinna på Arstu, efter det hon sjungit Skön Anna med många strofer, på e.m. läst högt Lindormen och ett par andra ballader ur »Nyland», hon tycks ha refererat dem för invånarna i denna gård, och nu ville de höra dem i sin tur. Både värdinnan och gubben sjöng Näcken och jungfrun.

En flicka, som säges vara den viskunnigaste här på ön och lär ha flere hundra visor uppskrivna, är tyvärr bortrest och har sina visböcker med sig. En yngling, Axel Nylén, ett par och tjugo, beklagar att jag inte är här en söndag kväll och får höra sången vid gungan. Han har sjungit för mig, likaså några andra ungdomar. En c. 30-årig karl från Borstö vistas här för något arbete, och min värdinna sade att han är sångkunnig. Han nekade först, men så lyckades jag locka in honom i min kammare och förhöra honom.

Ack ja och ack o ve, nu skall jag lägga mig att sova i en utdragssoffa i denna kammare, där inte ett fönster kan öppnas och troligen aldrig varit öppet. Av toalettattiralj finns ej en enda pjäs, här saknas glas och porslin i varje form. Gud vare lov för det stora tvättfatet: havet!

7 aug. En så gott som sömnlös, förtvivlad natt. Soffan är ziemlich belevt. Morgonbadet var ett uppfriskande moment. Men inte reser jag till Trunsö i dag, som jag funderade på att göra, ty då måste jag återvända hit i kväll, och det är mer än jag står ut med. Har suttit ute på backen hela morgonen och skrivit av texter från visböcker.

Kopparholm på kvällen. Var i ynglingen Rurik Mattssons (utomhusbekantskap från i går) hem på f.m. Det var ett undantag från de andra ställena på Lökholm, skinande snyggt och öppna fönster i alla rum. Följande samtal mellan fadern och mig:

- »Varifrån ä hon hemma?»
- »Från Helsingfors.»
- »Inga ä hon väl född där?»
- »Nej, jag ä född på landet.»
- »Ja, nog va de de jag tänkte.»
- »Hur så?»

»Ja, nog märks de ju allti skillnad.»

Jag försökte forska närmare, men fick inte fram annat än en an-

tydan att det hördes också på talet. Och jag som inbillat mig att jag talar bättre svenska än genomsnittshelsingforsaren!

Axel Nylén var villig och redo att segla mig till Kopparholm. Det var så vackert väder och han klädde sig i sina bästa kläder. Min värdinna, Amanda Mickelsson, följde oss till stranden. Jag tror gumman tyckte det var riktigt ledsamt att jag reste bort. Hon uppmanade mig att komma igen nästa sommar. Jag har lovat skriva av några visor ur »Nyland» och skicka dem till henne. Hon frågade mig i går: »Hur är namnet»? Jag sade »Stenbäck», men märkte att det inte var riktigt svarat redan innan hon rättade mig: »Nej, jag menar det andra namnet». Förnamnet är fortfarande det mera väsentliga här.

Alltså seglade jag med Axel i solsken och medvind till Kopparholm, skrev visor under tiden och fick dessutom hans och Ruriks systems visböcker med mig till låns. Märkvärdigt att kvinnornas visböcker nästan alltid är slarviga. Karlarnas är ordentliga, ofta riktigt fint präntade. De har mestadels också hårda pärmar. Inte sällan plockar kvinnfolket fram bara skruttiga papperslappar ur sina gömmor. Jag tror Brunskärsflickorna var de enda lysande undantagen.

Vi landade på södra sidan av ön. Axel följde mig och bar mina saker hit till bondgården. Vi gick sedan tillsammans till Franzén, torpare, bror till fyrvaktaren på Bokulla, även han f.d. sjöman, ägare till visbok. I det andra torpet, tätt invid, kunde de ej visor, men för tre år sedan dog där en gammal gumma, hemma från Kökar, som lär ha varit känd vida omkring i trakten för sin stora viskunighet.¹ Här i bondgården är den gamla husbonden 88 år. De har talat om honom på Lohm och på andra öar. Han tycks ha varit en namnkunnig fiolspelare i sina dagar. Nu äger han inte mera något instrument, och de melodier han ännu minns och trallar är inte många. Endast ett par av dem är riktigt klara och fasta i formen. En menuett, som han försöker påminna sig, vill ej riktigt ta gestalt. Annars är han pigg och glad, en vänlig själ, och hans fingrar rör sig med stor flinkhet och vana då han knyter not, vilket han gjort oavbrutet sedan jag kom hit. Det sägs att han friar till en änkevärdinna

¹ Detta bekräftades några år senare av en småskollärarinna från Norrskata, som rest dit enkom för att höra gumman sjunga, men tyvärr inte för att ta vara på hennes visor.

på Trunsö och att han inte uppgivit hoppet ännu. En gammal syster till honom ligger i en säng och en dotter sköter huset. De har sålt gården med rubb och stubb. I den stora salen där jag sover, finns ett par stolar, ett bord och en säng.

8 aug. Har sovit härligt i en snygg bädd och nu har jag ätit frukost: gott rågröd, färska ägg m.m. Jag frågade vad jag var skyldig för logi och mat i går och i dag. »Tre mark».? Här på ön har de tydligen ännu inte fått klart för sig penningens förändrade värde. Dessutom sade han något om »ensamma fruntimmer». — Jag har bemödat mig med gubben och hans menuett igen, och gubben har också älskvärt bemödat sig så mycket som stått i hans förmåga. Nu beger sig, som på beställning enkom för mig, den ena torparhustrun och hennes barn till Berghamn.

Berghamn (senare på dagen) Havet lugnt, seglet hjälpte ej mycket, vi rodde alla, gumman, pojken, flickan och jag. Hamnen här tog sig praktfull ut med de branta bergväggarna stupande mot det lysande blå vattnet. Vi gick först till den av de fyra gårdarna, där torpargumman har släktingar. Vårdinnan var en ståtlig, välväxt och vacker blondin av utpräglad skandinavisk typ. De har som husdjur ett litet lamm, högst finurligt, svart- och vitbrokigt. Det bor med folket i stugan och följer vårdinnan som en hund.

Jag har tagit kvarter i den nordligaste gården, där de är viskunniga. Här är Fingal, min bekantskap från landsvägen i Korpo, hemma. Han är enda son i huset. Flickor finns det däremot gott om, och riktigt nätta flickor är det. Hela familjen sysslar med höet på ängen. Jag sitter på en sten och skriver i solens sken och de kommer i tur och ordning och sjunger för mig. De var genast einverstande. Repertoaren är rik, men ej särdeles intressant.

9 aug. Mattnäs. I går var vi alla inbjudna till gården med lammet. En piga hade visor på skruttiga papperslappar, som hon plockade fram ur en byrålåda. I de andra gårdarna kan de, enligt enstämmig utsago, alls inte sjunga. Gubben här i huset, hemma från Kökar, sjöng självmant i morse en sång, bara en, »Där växte upp en blomma».

Kl. 7 i morse badade jag i havet vid en klippa på solsidan. Spegel-lugnt, varmt, gudomligt. Ett par gummor, som rodde ute på sjön, ropade till mig och frågade, om jag köpte gamla böcker. I deras gård fanns almanackor från 1700-talet med »kungar och bönder». Jag gick till gården, den nästa söderut, men de hemmavarande, som också

visste av almanackorna, kunde trots ivrigt letande inte finna dem.

Sedan jag skrivit av allt av något intresse som fanns i visböckerna, seglade jag i väg med Fingal till Hummelholm. Vi gjorde visit i torpet på östra sidan och bjöds på kaffe. Så for Fingal hem igen och jag vandrade till bondgården i norra ändan av holmen. Plötslig scenförändring: lummig skog, gröna ängar, frodig buskvegetation. Enligt vad de sade på Berghamn, skulle döttrarna i huset sitta inne med ett avsevärt visförråd. När jag trädde in i stugan, satt där en gift dotter och hennes man, hemmåg på gården, son till Nötö Grannas. De var till synes alldeles sysslolösa, jag gjorde mina preludier och kom överens med mågen att han på kvällen skulle ro mig till ångbåten Kuggvik. Det skulle vara bara en kvarts timmes väg. Jag läste även tidningar, som jag knappast sett sedan jag for från Lohm.

Om en stund ökades församlingen i stugan med en karelsk köpman och hans son, en gårdfarihandlare, som jag stött på redan tidigare under mina färder. Han var f.ö. inte den enda i sitt slag som reste omkring där i trakten. Så kom värdinnan in och det blev genast oro i luften. Det var som när skummet fräser om bogen på en skuta seglande för fulla segel. Hon måste just ha upplevat någon särskild förargelse, ty hon var synnerligen ilsken och retlig, den enda ovänliga människa jag ännu råkat under mina färder, med undantag av en gubbe på Lökhholm, vars tvärhet måhända var liktydig med tafatthet. Jag förklarade i alla fall mitt ärende för gumman. »Inte har vi tid me sånt å inte bryr vi oss om såna saker» o.s.v. i barsk ton. Då hon försvann för ett ögonblick, frågade jag den fortfarande sysslolösa mågen om gummans avoghet händelsevis vilade på religiös grund, men han försäkrade att så ej var fallet, och han såg f.ö. ut att vara obehagligt berörd. När gumman kom in igen, sade jag i den vänligaste ton jag kunde åstadkomma: »Men nu är det väl ingen annan råd ändå, än att ni hyser mig till eftermiddagen, då båten kommer». Då blev gumman ännu ilsknare och sade: »Inte finns det någon här som har tid att ro er, och varför for ni inte med den där handelsman, som just var här och skulle till Mattnäs?» Jag sköt i väg som en skottspole utan att hinna ta avsked av någon, men kunde inte låta bli att i farstun ropa till värdinnan: »Männe man i Mattnäs hittar g ä s t v ä n l i g a människor, som ger en lite mat?» Och så rusade jag till stranden och signalerade till karelsen, som redan var ett stycke på väg. Han kom beskedligt tillbaka, och i det dåsiga

solskenet på sjön lade sig den förargelsebölja som stigit upp i min själ. Jädrans gumma i alla fall!

Jag fick nu kretsa med på karelarens handelsresor. Bland annat var vi i ett torp i Vansor. Torparen, en man av distingerat utseende, men överspänd och verkande på något sätt ovanlig och osammanhängande, uppskattade till fullo avsikten med min resa och sjöng för mig, medan min reskamrat bredde ut sina varor och hade framgång i sitt fack hos den feminina delen av familjen. Det betydelsefullaste numret jag fick var Grimborg (han sade Grindborg) med en bra melodi, sjungen i tiden av hans mor.

Här i Mattnäs såg jag mig om efter lämplig uppehållsort tills Kuggvik kommer på kvällen. Jag valde ett hus, som ligger inbäddat i grönska, liknande en lummig gammal herrskapsträdgård. Ro och tystnad vilade över stället, inga röster hördes. Men dörren var öppen, jag gick in och fick syn på en äldre kvinna, som jag någon gång sett på ångbåten. I detsamma visste jag var jag var: hos de dövtumma. Milda Försyn, jag tackar dig att du fört mig till ett hus, där jag inte behöver fråga efter visor, och anser att du förutbestämt att jag skall njuta en fridens och vilans eftermiddag i dag. Jag har fått fil och smörgås, och sällan har jag ätit med sådan andakt. Här bor en bror och två systrar, alla dövtumma. De är världens vänligaste människor, och ett lyckoskimmer vilar över deras anleten. Brodern är skraddare. De har det ytterst propert. Rummet där jag sitter är riktigt nätt möblerat med gammaldags möbler. Man gör sig lätt förstådd, endast i kinkigare fall tar de fram en griffeltavla, så t.ex. när de ville veta vad jag heter. Jag undrar om människor bryr sig om att gräla på dövtumsspråk.

11 aug. Lohm, i går kväll började det regna och fortsätter i dag. Vilken tur jag haft med vädret! I morse anlände några seglande herrar (till Lohms pensionat), och då vi satt vid samma bord, blev det snart konversation. Jag prisade skärgårdsfolkets vänlighet och gästfrihet. De instämde av fullt hjärta: de hade i går kväll kommit till ett utomordentligt ställe, där de fått rågade fat med färska flundror. Och stället var — Hummelholm!!! — Här är dans i kväll.

11 aug. Har besökt fru Sjöfelt på Killingholm, som kan några av de gamla balladerna. Hon är sömmerska. Mannen, f.d. Pettersson, en beskedlig karl, var, det säges av pur enfald, rysslots och är nu

ur tjänst. Fru S. har hört visorna av en gammal gumma, som i hennes barndom levde i Galtby.

12 aug. Kuggviks pensionat. Kom hit i går med s/s Kuggvik. Det börjar bli höstligt, kallt och ruskigt. Det var skymning när jag gick ombord på båten på Lohm, och när jag kom fram hit var det mörk natt. Lyckligtvis var fröken Nykvist, pensionatets föreståndarinna, vid ångbåtsbryggan, så man hade någon att hålla sig till då man stultade över bergen. De sista sommargästerna reser härifrån idag. Jag har varit i Galtby. Byn ter sig rätt pittoresk, då man nalkas från kyrksidan. Jag gick in i ett av de första husen. Det hade en bedårande trädgård. Byggnaden syntes knappt i allt det gröna. Där stod en jätterosenbuske, eller snarare ett träd, som vilken teater som helst prisat sig lycklig att få använda för Prinsessan Törnrosa. Men ingen prinsessa fanns i stugan, endast en finsk gubbe, som märkvärdigt nog slagit sig ned i denna rent svenska trakt. Han hade själv odlat allt som fanns i trädgården. Han följde mig ut för att peka på Anderssonskans stuga, som var mitt första mål, och så förärade han mig en bukett från det praktfulla rosenträdet.

Jag hade väntat mig mera av Anderssonskan. Hon är Levinas svägerska, och Levina hade talat om henne som mäktig sångkunnig. Men hon hade en »gällrande» stämma¹, förvånande kraftig och hög och enligt hennes egen utsago långt mäktigare i hennes unga dagar. Hennes rykte som sångerska vilar tydligen mest på fysisk grund. Seansen blev ganska lång. Det obligatoriska kaffet skulle brännas, malas och kokas innan man kom i gång med sången. Jag frågade också efter visor på gästgiveriet, där jag åt middag. Där finns en fasaväckande ny manbyggnad i »villastil». Jag gick sedan till Gustafssonskan. På visit hos henne var hennes syster, Öhmanskan, och jag slog sålunda två flugor i en smäll. Proceduren med kaffet upprepades igen. Gummorna var vänliga och kunde en hel del. Gustafssonskan berättade att hon för ett par år sedan hade blivit intervjuad av en ung student.² Han åtföljdes av Enkvist, då ännu klockare i Korpo. »Men inte sjöng jag mer än två sånger». — »Varför gjorde ni inte det? Ni har ju sjungit så många för mig». — »Hur sku jag täckas sjunga för en lärd herre och en riktig kantor!» Jag undrade sedan

¹ Ordet »gällrande» användes i tiden av Mina på Haksalö.

² Det var tydligen Bertel Malm.

om jag stannade för länge och hindrade dem i något arbete, Nej, det gjorde jag inte, »och så är det så trevligt för Jenny (den 20-åriga dottern) att ha sällskap, hon är annars så ensam». Det var mörkt när jag återvände till kyrkbyn. Då jag passerade arrendatorsbyggnaden på Korpo gård, öppnades ett fönster och någon sade: »Ä de hon?» — »Ja visst ä de hon», sa' en annan och så såg jag mig föranlåten att hälsa, och så bjöds jag in till Kasper Rönnbergs. En bror, bosatt på annan ort, var på besök. Han trallade en menuett. Kasper kompletterade texten till en visa från vårt förra sammanträffande. Så dracks det kaffe igen. I Korpo är det aldrig för sent på dagen att dricka kaffe.

13 aug. steg jag någorlunda tidigt upp. Härligt väder. Jag gick via Kopois till det nätta lilla torpet vid stranden, där jag varit en gång förut. Man hade sagt mig att en gumma på Marsö, Gustafssonskan, kunde sjunga. Grannarna, Strandbergs, hade visserligen givit mig en alldeles motsatt uppgift, men min nya sagesman var så säker på sin sak, att jag inte ville låta tillfället gå förlorat. — — — Strandbergs hade nog rätt. Gumman kunde ingenting, var dessutom finska till ursprunget. Hennes gubbe tyckte visst synd om mig, ty han stämde själmant upp en visa, den enda han kunde, jämmerligt falskt, men jag uppskattade välmeningen. Husets son kom och seglade mig vidare. Vi vek in i en stuga på Kalvholm, där en 84-årig sångare bodde. Gubbens uppmärksamhet fästes först vid min rygg-säck. »Köper du ull?» Jag förklarade mitt ärende. »Nog kan jag visor, men di ä dyra». — »Va kostar di?» — »Tjugu mark stycke». — »De ä för mycke, de har jag inte råd till». Paus och begrundan. »Men vill du bli min brud så ska jag nog sjunga för dej.» Det blev dock inga visor, gubben hade glömt allt han kunnat. Detta bekräftades även trovärdigt av dottern, som skötte huset. Emellertid fick vi kaffe och samvaron avslutades med att jag, på begäran, föredrog ett par ballader ur »Nyland». Så seglade jag med min yngling till Finnö. I den första stugan — skinande snygg — fanns en gumma, som inte kunde sjunga, men hon kunde berätta sagor och hade någon gång besökts av en upptecknare. Jag hade ej stor framgång den dagen. En flicka, som lär vara i besittning av ett större visförråd, var för tillfället utom räckhåll. Jag åt middag i en väldig sal i en av de stora bondgårdarna med långa röda huslängor. De hänvisade mig till en 80-årig, ogift kvinna på Horsholm (nästan sammanväxt

med Finnö), som bar det klingande namnet Charlotte Gyllenfors och var hemma från Rumar. Gårdens dotter följde mig. Hon sade att det var mycket osäkert om gumman Charlotte skulle sjunga. Hon bodde hos en gift syster, som var sträng mot henne och förbjöd sådan fåfäng sysselsättning. Emellertid var systern mycket vänlig också och hjälpte till med sjungandet. Repertoaren var dock varken betydande eller omfattande. Mycket hade väl fallit i glömska, då sången i allmänhet ej hade setts med blida ögon. En av visorna, »Vill du jag skall än längre på dig vänta,» hade en melodi som påminde om en av sångerna i Österbottniskt bonnbröllop. Nära systrarnas stuga byggdes ett nytt hus, där ett halvt dussin murare var sysselsatta. En av dem, bosatt i Houtskär, hade jag redan förut hört talas om. Han diktar visor själv. Men det lär vara svårt att få honom att föredra dem, därtill behövs litet feststämning. För mig var det också alldeles hopplöst. Mänskorna säger att hans skaldestycken är av det grova slaget. En annan av murarna, som också var från Houtskär, rådde mig att söka upp ett gammalt par som bodde i Kivimo, Bastvik. Ångbåt gick samma kväll kl. 8 från Galtby. Varför inte? Det var inte så långt lidet på e.m. ännu. Från Horsholm fick jag rodd till Kuggvik. Min roddarpojke hade ärende till en holme på vägen. Medan jag satt i båten och väntade på honom, kom en kvinna och pratade med mig och skänkte mig ett häfte med tryckta visor, av en typ som tycks vara allmänt spridd här i trakten. I Kuggvik gällde det att sätta benen på nacken och vandra till ångbåtsbryggan på norra stranden, något över en halv mil. I väntsalen träffade jag förra Kuggvikskaptenen, som lovade spela fiol för mig när jag kom tillbaka. Styrmannen på båten »Åland» var hemma från Aspö, han var bror till gamla Jansson, spelmannen. Han lovade sjunga för mig, men det blev inte tid därtill, då han var fullt sysselsatt. Det var ganska mörkt då jag landsteg vid Houtskärs kyrkby, men vänliga människor hjälpte mig att finna gästgiveriet, beläget i den långsträckt byns motsatta utkant.

Den 14 aug. kl. 9 f.m. tog jag gästgivar skjuts, eller snarare -rodd, till Kivimo, till en strand nära Kivimo by. Därifrån gick vi, gästgivaren och jag, till Anderssons torp i Bastvik. Jag beredde mig på besvikelse: tänk om de inte var hemma! Men redan utanför stugan mötte vi gubben, som vänligt välkomnade oss. Inne var gumman sysselsatt med bakning, men även hon tog fryntligt emot oss och

var genast beredd att sjunga. De hade för en tid sen gästats av en student (Appelgren?), som fotograferat deras bostad och bohag. Makarna besatt en verklig sångarglädje. Gubben utförde sina visor stående, med gester och dramatisk livfullhet. De varierade var på sitt sätt och råkade härvid i en mild, men ofta rätt långdragen dispyt om vem som hade rätt. Äktenskapet var barnlöst men, så vitt man kunde döma, lyckligt. Gumman, som var nio år äldre än gubben, berättade mig nästan omedelbart efter presentationen, att hon väntat i 14 år på honom. Han hade varit sjöman. »Han sku de vara, eller ingen». I tre timmar satt jag och antecknade. Gästgivaren väntade tåligt, jag tror även intresserad. Vi kom underfund med att deras visförråd inte kunde uttömmas denna gång. De bjöd mig på det hjärtligaste att återvända och vi utfäste dagen till två veckor framåt. Under tiden skulle de uppfriska minnet och repetera sångförrådet. Jag fick låna Anderssons visbok från hans sjömanstid, som han själv sade, ett dyrbart minne. Det är en flygfiskfena limmad på inre sidan av pärmen.

Jag ville ännu samma dag hinna till Kittus by, belägen i en alldeles annan ända av socknen. Man hade sagt mig att en värdinna där kunde melodin till Sankt Göran, vars text jag fått på Brunskär och varav Anderssons även kunde några strofer. Andra människor här har även hört den. Gästgivarn, som jag engagerat på hel dag, följde mig till Kittus. Vi gick över många land och rodde över ett par vatten. Jag träffade värdinnan jag sökte, men uppgiften måste inte varit riktig, ty visan var alldeles främmande för henne, och inte kunde någon annan i byn den heller. De talade åter i sin tur om att de hört någon i en tredje ända av socknen sjunga den. Härifrån var det inte mera än 7 à 8 km. till Korpolandet. Det var trevligare komma dit till kvällen än att återvända till Houtskärs gästgiveri. Min förare gick gård ut och gård in för att få roddare åt mig, men förväges. Slutligen gick vi ner till stranden och träffade vid ett torp en gumma. Hon ropade utåt sjön till sin gubbe, som var ute på fiskafänge. Han kom och rodde mig. Det var en vacker, lugn eftermiddag, och i båten fick jag en visa av honom. När jag kom fram, var ej dagen slut ännu. Jag gick därför ut och forskade i Korpo kyrkoby, tittade in i ett par stugor utan resultat och blev slutligen hänvisad till prästgårdsarrendatorn. Han förhöll sig först något avvisande, men ganska snart tinade han upp. Han kunde riktigt trevliga saker

och bad mig t.o.m. komma igen en annan gång (vilket jag tyvärr inte hann göra). Hans tjänstehjon, en behaglig och nätt flicka, sjöng också, och jag lånade hennes visbok för att skriva av en del saker. Melodierna antecknades vid en ljusstump.

15 aug. På morgonen beslöt jag att göra ett sista försök med Rönnberg med purpurin. Men gumman låg sjuk och gubben var »ilak» och det blev ingenting av. Vid mitt allra första besök var han så nyter och tillmötesgående och han fick då så hederlig ersättning för förlorad arbetstid att ögonen stod i huvudet på honom, så inte var det den saken som vållade tredska. Kanske skämdes han för slagsmålet.

Sedan begav jag mig till Galtby för att göra det överenskomna besöket hos kapten Eklund. Han bor i lillstugan, sonen har övertagit gården. Ännu i fjol somras förde han Kuggvik. Efter det jag bjudits på kaffe med gott bröd och kakor tog han fram fiolen och lät höra polskor, gamla valser m.m. Han spelade gärna och jag var mycket nöjd med min skörd. Sedan beställde jag storartat skjuts på gästgiveriet och åkte till Böle, 9 km, varifrån jag spatserade till Rumar, 6 km, telefonerade till Lohm och blev avhämtad av en seglande yngling. Under färden såg vi ett stim tumlare.

18 aug. Nu har det börjat regna igen. I morgon skall jag ändå på ett eller annat sätt ta mig fram till Rosklaks. Levina lovade sjunga för mig ännu en gång och i morgon är det den utfästa dagen.

19 aug. Levina var inte hemma. Någon lekmanapredikant uppträdde i kyrkbyn, och det var förstås en oemotståndlig lockelse. Jag var under tiden hos Levinas närmaste granne, en kvinna vid namn Eriksson, som är postbud. Hon har tidigare besökts av ynglingen Malm. Ett par unga flickor från byn kom också dit. Jag fick ganska många visor, bl.a. Karestans död med 30 strofer. Efter ett par timmar kom Levina sättande. Hon såg riktigt prydlig ut i violett bomullsklädnad och vit duk på huvudet. Hon kände det som sin skyldighet att komma då hon s.a.s. inbjudit mig, men hon var inte riktigt nöjd. »Det var lika svårt för mig att gå därifrån som för fröken att gå från något riktigt trevligt världsligt nöje». Vårt sammanträffande bragte inte heller några nya visor i dagen.

20 aug. Har gjort inbjudningar åt alla håll för morgondagen: alla som jag varit bjuden till, alla här i omgivningen som sjungit och spelat för mig och andra dessutom. Lundströmskan sade härom dagen: »Bjuder inte fröken Femma Henriksson (äldre lotsänka) med på

sin födelsedag? Hon har aldrig varit på pensionatet och vill så gärna se det».

21 aug. I natt kl. 12 hölls, enligt ortens sed, serenad för mig. Det var nog deras avsikt att gå tyst i trapporna, men de hade själva så roligt att de inte kunde låta bli att fnissa och skratta och av sången blev det ej mycket. De hade klätt ut en »födelsedagsgubbe», som de placerade på en stol utanför dörren till min dublett. Jag disponerar f.n. över en sådan på grund av gästernas numera ringa antal. Sångarsällskapetets munterhet fick sin huvudsakliga näring av att Niklas, som lånat sina kläder åt gubben, var klädd i fröken Wikströms kjol och kappa.

I dag på f.m. var jag på Kaitholmen för att intervjua gamla Engblomskan. Åter ett hus där snyggheten riktigt lyser emot en. De var glada och vänliga. Jag bjöd sångerskan och hennes son, lotsen, med familj att delta i samkvämet på kvällen. En av Engblomskans visor var rätt egendomlig, »Gör åt mej en likekista», med dorisk melodi.

22 aug. Så gick då den stora firningen av stapeln. 65 var bjudna, 58 infann sig. Vi hade tre spelmän, två fioler och en dragharmonika, dessutom exekverade Maisi (Boisman) och jag dansmusik på fröken Wikströms »antika» piano (hon värderar det särdeles högt för den egenskapens skull, d.v.s. det är ett skrälligt pianino). Polka och s.k. mazurka är de mest gouterade danserna.

Gästerna samlades mycket småningom. De fick kaffe i tur och ordning som de infunno sig. Ester hade tillsägelse att följa ortens sed och bjuda varannan kopp med, varannan utan bröd. Hon var berömvärdt påpasslig. En del är på udda varv medan andra är på jämnt varv. (I fjol var brödet framdukat på bordet mitt i salen, men jag skådade med förfäran hur barnen kastade sig över det som glupande ulvar). Senare på natten bjöds saft och kakor.

När de dansar mazurka stampar de så att man är rädd att golvet skall rämna. I polkan deltar de alla med förtjusning, både gamla och unga, och småbarnen trasslar sig i fötterna på de fullvuxna. En grupp finns det som inte dansar, den tycks överallt vara oundviklig: det är de halvvuxna pojkarna, som inte är till för annat än att barrikera dörrarna. Det stadiet tycks dock vara snart övergående för de flesta, och man fäster sig vid hur de till den dansande åldern hunna är snälla att dansa med alla, de bjuder upp sina systrar och sin mamma, inte en utan flere gånger under kvällens lopp.

Omväxlande med vals, polka, mazurka och jänka dansas ringdanser. Vi fick fart i de gamla med »Tro ej Kloris» och annat som de varit med om i sin ungdom. Apotekaren från Övertorneå var bland de ivrigaste när det gällde »Jägarinnan med ett hurtigt mod». Vi försökte även med Domaredansen, Maisi stod redan i ringen med ett tänt ljus i handen, men den ville ej ta fart. När man dansat och skuttat så man ej förmår mera för tillfället, tar man itu med att sjunga visor.

Klockan halv fyra på morgonen skingrades gästerna. Utsikten här uppifrån är bedårande. Storströmmen låg spegelblank och »morgonen ljusnade rosig och fager».¹

Mötte Jurinda (lotsänka) och Augusta (lots-hustru) på Killingholmsängen. De sade att de ännu aldrig haft så roligt på Lohm som i går och hoppades jag skulle komma nästa år igen för att fira födelsedag. De var mycket nyfikna att få veta vad kalaset kostade, men jag kunde sanningsenligt säga att jag inte gjort upp räkningen med fröken Wikström ännu.

23 aug. I dag har jag varit på barndop, högtidligen inbjuden. Södergården, som redan har fullvuxna barnbarn, ingick nytt äktenskap vid 60 års ålder. Nu finns det redan sex (eller sju?) nya barn, därav två tvillingpar. Den här gången lär gubben ha sagt, när någon lyckönskade: »Nå, int ä de någo att tala om när de är bara en». Emellertid bars två barn fram till prästen, det andra lär ha varit ett extra barn, som fötts av någon tjänstepiga i natt.

Kalaset började kl. 1 på dagen med väntan på prästen och pågår ännu halv 8 på kvällen, då detta skrives. Sällskapet var skarpt tuddelat i mans- och kvinnosida. Där sitter de timme efter timme och har förmodligen tråkigt, men det är ju ett högtidligt tillfälle. De yngre gick ändå ut ibland och luftade sig. Kaffe bjöds som vanligt med de traditionella varven med och utan bröd. Jag räknade inte huru många koppar som bjöds, men nog var de åtskilliga. Dessutom bjöds något slags likör, både gul och röd, åt fruntimren, och kaffe-knorr åt karlarna, och sedan undfägnades man med plommonkräm. När jag skulle gå, sade de att det inte var slut ännu, utan att det nog kommer mera, men jag svarade att jag nödvändigt måste gå

¹ Lohms pensionat, som ägdes av Turistföreningen, var inrymt i en f.d. rysk officersbostad av sten högt uppe på ett berg.

hem och skriva brev innan båten kommer. Rysligt att ha slattrat bort en hel dag på detta sätt.

24 aug. Några ungdomar, som fått nog av stillasittandet i Södergården kom hit på kvällen, och så dansade vi i månskenet. I dag har jag lånat Norrgårds tvättstuga och bykt min tvätt enligt alla konstens regler.

25 aug. Begav mig till Svinholm för att ännu en gång förhöra Mårtenssonskan. Hon var inte hemma, men jag anträffade henne hos Eklundskan. Gummorna var sysselsatta med att sticka ett täcke. De gjorde sitt bästa att åter leta i sina minnen. Något i stil med Vallpigan kom dock inte fram. Sedan gick jag att söka Lindholmskan på Oxholm, gick vilse, men kom slutligen på rätt stråt. Hon hade glömt allt vad hon någonsin kunnat. Det enda hon kunde var en variant till Där växte upp en lilja uti dalen, som till punkt och pricka överensstämde med en annan jag har förut.

26 aug. Fru Sjöfelt på Killingholmen har sjungit för mig igen, likaså Vera i Norrgården. När jag passerade Atlantas stuga, blev jag inropad och bjuden på pannkaka med sylt. Atlantas stuga tar nog priset i snygghet. Hon tål inte en fluga inom sina väggar. Fönstren är försedda med flugnät. På den uppbäddade sängen i den ena kammaren sitter två dockor. De har tillhört hennes små flickor, som dött i difteri för 20 år sedan. Atlanta är lotsänka också hon. Hennes dövstumma svägerska bor hos henne. Hon har en märkvärdig förmåga både att förstå och göra sig förstådd.

27 aug. på morgonen. I går kväll var vi bjudna till Sundströms. Alfons (tonvikt på första stavelsen) själv var något överförfriskad, hade beställt sprit¹ och inte kunnat motstå frestelsen att förtära den på rak arm. Jarid och Ester, som hämtat den från Berghamn, verkade även något glada. Konsumtionen har tilltagit. Det har varit fråga om att stänga ungdomsföreningens lokal, emedan det är svårt att upprätthålla ordningen. — I dag är det ett gräsligt väder, men jag måste ge mig av till Houtskär för att träffa Anderssons i Bastvik på den utsatta dagen.

29 aug. Alltså: i förgår seglade lotslärlingen Leonard mig till Rosklaks i hällregn. Att därifrån gå genväg genom skogen till Galtby var enligt ortsbornas utsago omöjligt i vätan och dessutom svårt för en

¹ Förbudslagen trädde i kraft 1919.

främling att hitta. Återstod endast att traska den långa kroken genom kyrkbyn (7 km?). Det regnade så att min regnkappa, köpt för 226,000 Kronen i Innsbruck, blev våt också på avigsidan. Dessutom hade ingen regnkappa i världen hjälpt, ty skorna fylldes med vatten och kjolarna blev genomdränkta upp till knäna. Åt middag på Galtby gästgiveri och lät kläderna torka så mycket de hann i köket, men det var alltför kort tid. Finns det något surare än att huttrande av köld dra på sig våta kläder och skor! Samma regn på vandringen från Galtby till ångbåtsbryggan. Jag satte mig i lastrummet så nära ångpannan som möjligt. Det var kolmörkt när båten kom till Houtskär och det var omöjligt att urskilja vattenpussarna på vägen.

Nästa morgon, alltså i går morse, rodde gästgivaren mig igen till Kivimo strand och jag vandrade därifrån ensam till Bastvik. Anderssons väntade mig och de var förtjusta över att jag några dagar tidigare hade sänt dem ett kort. »Alla i byn» hade undrat vem som skrev till dem.

Jag var flitig till sena kvällen, skrev så att armen värkte. Gumman anförtrorde mig att de tyckte om mig för det jag såg så glad ut. En sådan dotter hade hon önskat sig. Hon trodde att jag var högst 22 år! Hos dem hade nyligen varit en fröken, som sålde biblar och andra böcker, men hon hade inte slagit an på dem, hon hade haft en alltför allvarsam uppsyn. Jag undfägnades med allt vad huset förmådde. Huvudrätten vid middagen var sillsallat, gubbens älsklingsmat, av vilken han åt otroliga mängder. På backen fanns det ymnigt med hallon. Gumman sprang ut och plockade och trugade mig, så jag kände mig »överspänd» av bara bär. Gubben kom och följde mig tillbaka på kvällen. På vägen till stranden mötte vi folk från en avlägsen by, Mussala, som talade ett nästan obegripligt språk, men det lät trevligt. Medan Andersson rodde i månskenet började han deklamera Fritiofs saga, långa stycken, och han var hänförd av den. Runeberg kände han knappast till. Vi landade vid ångbåtsbryggan och jag gick till gästgiveriet via kyrkogården i det klaraste månsken. Klockan var över elva. Jag lät fönstren stå på vid gavel i min kammar. Det doftade ljuvligt därute efter allt regnet och vinden susade så trevligt i buskarna. Klockan två på natten steg jag upp igen, efter knappt någon sömn alls, och gick tillbaka samma väg över kyrkogården. Och allt sken månen lika grant, men från ett lite annat håll. Väntan på ångbåtsbryggan blev något tröttsam, då det var så vått

att man ej kunde sätta sig någonstans, och när det började bli dager kändes det ruskigt.

Resan från Houtskär till Galtby är inte lång. Men från Galtby till Rumar är det en god sträcka, c. 14 km. Jag motsåg landsvägsmarschen med en viss ovilja. Vid ångbåtsbryggan var en hel rad hästar och jag bad en gubbe att få åka med honom. Han var från Rosklaks, och då jag sade att jag hade varit där, frågade han om jag möjligen hade besökt hans by i sällskap med en fröken som tecknade upp visor. Från en av de bakre kärrorna hoppade en yngling alltid ned för att springa och öppna grindarna, av vilka det fanns ett otal. Vid avvägen till Rosklaks var det slut med åkandet, och jag måste gå resten av vägen till fots. Telefonerade från Rumar och fick genast rodd. Före halv 9 på morgonen var jag på Lohm och hade startat i hjärtat av Houtskär. Har strukit min tvätt i dag. I kväll är vi bjudna till Vera Öhmans.

31 aug. Steg upp kl. halv 3 på morgonen och började i mörkret att vänta på »Kuggvik», men den kom inte. Kl. 7 såg man den smyga, alldeles sned, lutande åt babordssidan, s.a.s. bakvägen genom Storströmmen på väg till Åbo. Den var sönder igen. Således går den tidigast måndag morgon igen — i dag är det fredag, och i morgon är det 1 september och skolan börjar!

Jag ringde sedan till lotsstugan för att höra efter lägenhet och det väntades verkligen två båtar söderifrån, men det var bråttom. Benen på nacken, fanerasken i handen, ro till Killingholm, spring över landet, gårdsgårdar och berg — det lyckades, lotsarna gick just ned till stranden. Det blåste rätt bra, men ångaren var väl lastad, så äntingen gick utan malör. Den tyska kaptenen var vänlig och jag fick vistas i hans ganska rymliga »våning». I Åbo gick det också bra, jag hann jämt och nått kasta mig upp på kurirtåget. Men kofferten med alla manuskripten — hela sommarens arbete — blev kvar på ångbåtsbryggan på Lohm!

4 sept. Ingen koffert ännu! Jag lever i ångest.

8 sept. Den har kommit. Hurra!

DAGBOK II

(6—24 juni 1924)

6 juni. Helsingfors — Lohm. Här är gruvligt kallt. Det är den dominerande sensationen.

7 juni. Bor hos Jurinda i mitt rum av 1921. Gick på morgonen till fru Sjöfelt för att fråga om hon skaffat texten till Grimborg, men hon hade glömt saken. Rodde till Rumar och besökte Sundströmskan, som var både villig och kunnig, men hon skulle sätta potatis och hann inte sjunga mer än en visa. I morgon får jag bl.a. en Staffansvisa. Apropos den, så var här en ung flicka från Nötö, småskollärarinna, som sade att det ännu i hennes barndom brukades att sjunga Staffan på Nötö. Den s.k. byggmästaren var den ledande själen och sångaren. Jag drar mig till minnes att jag hörde detsamma där i fjol. — Det tycks som om de skulle särskilja *visor* och *sånger* här. De senare är av »andligt» innehåll. — Sundströmskan påstår att Skära havre och Tro ej Kloris dansats i följd efter varandra (?).

Från Sundströmskan gick jag till Pellas och bjöds där på kaffe.

Nu på kvällen har jag träffat Alfhild Adolfsson, som kom i dag med en lastbåt. Vi kan båda inte nog förargas över att vi inte träffades i går på Åbo station. Hon hade nämligen kommit för att möta mig och på e.m. var Svante Dahlström hos dem för att träffa mig.¹ Han lär hysa ett livligt intresse för visor. Nåja, det kan inte hjälpas nu. Bättre lycka i juli!

Det reste människor härifrån i dag för att vara med om bröllop på Kökar. 14 par (eller var det 14 personer?) skulle vigas. Bröllopet skall stå i dagarna tre.

Den 8 juni begav vi oss, Alfhild och jag, till Sundströmskan, som var vänlig och bjöd på kaffe. Hon var mycket pratsam, kunde långa bitar ur Uppenbarelsboken utantill och utlade den efter Korpo horisont. Allt slog in. I Skriften var förutsagt om andelsrörelsen, om den nya väglagen, om pingstvännerna, ja t.o.m. att stockarna i de baracker ryssarna byggt skulle ruttna, medan hennes stuga, som var äldre, inte var det minsta gnagd av tidens tand. Ortsborna är i tvi-vel angående allvaret i hennes tro, ty en gång hade hon slutat en

¹ Vi hade aldrig ännu sett varandra.

utläggning sålunda: »Och inte finns det något helvete mera, sedan svavlet blivit så dyrt». Hon har anseende som spågumma. Tyvärr kunde hon inte melodin till Staffansvisan utan hänvisade oss till Fina Nyros i Innikorp. Fina var hemma men sade genast, att hon var så gammal och sjuk att hon inte alls orkade sjunga. I sin ungdom hade hon sjungit och dansat, ofta båda på en gång, om ingen spelman fanns till hands, och hon trodde att reumatismen i benen var en följd av ungdomsyran. Just när vi höll på att gå, sade jag: »Det var skada att vi inte fick melodin till Staffansvisan». »Nå, de ä nu en obetydlighet», sa gumman, och så gav hon hals. — Så vandrade vi vidare till Mårtenssonskan på Svinholmen, skänkte henne Budkavlen med »Vallpigan», fotograferade henne, drack kaffe. Sedan var jag bjuden på middag till Adolfssons och på kvällen gjorde jag visit i Norrgården. Niklas rodde mig hem.

9 juni. I morse var det meningen att besöka Snäckö Isaksson, men han måste inte ha uppfattat att personlig konfrontation var nödvändig, ty han sände en pojke med en väldig visbok till mig och själv hade han rest bort. En härlig dag, den första sommardagen, spegellugnt på sjön.

Vi för med ångbåt till Mattnäs, Alfhild och jag, och tog in på en gård som heter Sutars. Där hade vi var sitt sovrum och en stor sal med fönster åt tre håll till vårt förfogande. Mycket snyggt och bra. Det första havsbadet. Kvällsvard, logi och morgonkaffe 8 mk per person.

10 juni. Kl. 7 i morse reste vi med postmotorn via Berghamn till Nötö. 20 nya visor av Janssons, men annars ser det ut som om jag skördat det väsentliga i fjol. Men vem vet? Nu på kvällen har vi gjort besök hos Grannas. Staffansfirandet: bullen uppdukad på bordet. Gjordes frågor huru resan gått. Lidit så och så många skeppsbrott och rättorna har ätit upp all maten. — Antalet kaffekoppar har vi försökt inskränka till det minsta möjliga — 9 blev det ändå, allt för mycket åtminstone för mig.

Svea berättade att morfar och hon för en tid sedan rott med deras stora segelbåt till Åbo. De startade kl. 5 på morgonen och var framme kl. 11 på kvällen.

11 juni. Morfar Jansson seglade oss till Trunsö. Före avfärden fick vi ännu en visa av gumman Jansson. Trunsö-värdinnan sjöng villigt och snällt. Hennes trevligaste saker var ett par ringdanser. Hon tar

alla visor mycket högt. Sonen Kalle var intresserad av vårt sällskap. När vi gått hem till torpet, där vi bodde, dröjde det inte länge innan Kalle var där, och på aftonen seglade han oss till Träskholm. Trunsö är kalt och ödsligt, bostäderna är utsatta för alla havets vindar. Träskholm, 4 km därifrån, är en leende idyll med skog och ängar. Holmarna ligger här tätt till varandra och bildar en nätt liten arkipelag. — Kalle berättade att ejdrarna på Trunsö var så tama att han kunde lyfta dem ur boet och släta dem på ryggen. Tyvärr medgav tiden oss inte ett besök hos någon snäll åda. Hos Träskholms-folket var det snyggt och inbjudande och vi bjöds på kaffe förstås. Men antalet melodier blev inte stort. Vi seglade tillbaks till Trunsö.

12 juni. Knappt hade vi stigit upp förrän Kalle, en sympatisk ung man förresten, satt i vårt rum och konverserade. — På Lökhholm var det evangeliifest och vi följde med Trunsö-folket dit. Dagen blev ett hänglande, som man kunde förutse. Nu träffade jag flickan Sjöholm, som de talade om i fjol såsom varande mycket viskunnig, men inte var det något betydligt hon kom fram med. Arstuvärdinnan sade — jag frågade henne förstås — att hon nog i vinter kommit ihåg fem, sex gamla visor, men det var inte att tänka på att hon skulle sjungit dem på denna dag, då »Gud kom till Lökhholm», som den ena av hans två närvarande representanter uttryckte det. Vi satt en stund och hörde på gudsmännen. De malde och tuggade om »blodskällan» och »fridsgrunden» så att vi båda somnade. Jag kände igen åtminstone halva församlingen som mina bekantskaper från i fjol. Och kände jag inte dem, så kände de mig och kom och hälsade. Vi reste behändigt i en stor motorbåt till Stenskär och därifrån med roddbåt till Gullkrona med invånare därifrån, som vänligt tog hand om oss. På kvällen besökte vi en lotsfamilj. I en säng låg en 13-års flicka med de vackraste anletsdrag och stora mörka ögon. Men man förskräcktes: blicken var alldeles tom, ögonen såg men förmedlade inte något till flickans hjärna. De kunde inte låta henne gå lös i stugan, hon förstod inte att akta sig, brände sig på spiseln o.s.v. Grannarna sade att det var hemskt då hon skrek: ett lindebarns skri med en trettonåringss lungor. På Lökhholm såg vi något liknande: en yngling i 20-års åldern, men han kunde se, han såg skräm ut då han varseblev oss. Denna ö med sitt poetiska namn är ganska naturskön med sina berg och tallar.

13 juni. På morgonen gick vi till den ena bondgården. Den gamla

värdinnan kom fram med vad hon kunde. Trots regnet och tjockan begav vi oss sedan till Klockskär i öppen motorbåt. Lotsen Georg Öhman, som var ytterst förståelsefull gentemot »fornforskare», var vår förare och impressario. På Klockskär finns endast ett torp, vars invånare härstammar från Kökar. Skörden blev en brudmarsch, någon gammal ringdans o.s.v., inte mycket, men dock något. Det regnade än värre, när vi anträdde återfärden, och tjockan hade tilltagit. Våra pälsar blev genomvåta. På e.m. var vi på Stenskär, där det sjöngs och spelades i en gård, trots grannfolkets försäkringar om motsatsen under färden från Lökholm. Man skall egentligen aldrig tro vad de säger om varandras sångkunnighet. Dels har de inte reda på vad deras närmaste grannar kan, dels spelar andra motiv in vid deras utlåtanden. Ofta händer det även att någon, som prisats som framstående sångare, kommer fram med ganska litet. Ryktet vilar inte sällan i sådana fall på stämmans styrka. — Stenskarshusbonden (Östergård) var en lustig figur. Han ansåg sig tydligen vara förmer än omgivningen. Han var intresserad av läsning, i synnerhet »historieläsning» och berättade för att styrka detta någon anekdot om Karl XI. Han var glad att vi kommit, »så han hade någon att tala med». Hans tal var späckat med konstiga ord. När jag bläddrade i »Nyländ» sade han sig känna igen en hel hop av balladerna. Hans mor mor hade sjungit dem, men förargligt nog kunde han inte själv en enda. Om jag sjöng en melodi, sade han: »Ja, just så var det, det var bara ett par takter, som inte hade rätt betoning» (han menade visst tonföljd, melodi). Eller också: »Jag har nog gott gehör, och om det skiljer på halvt tonsteg när fröken sjunger så hör jag det nog, men gäller det bara kvart tonsteg, så är jag inte så säker på saken». Vi kom ganska sent hem och logerade hos Öhmans. Föregående natt bodde vi hos en annan lots, vänligt folk också de, vi hade all möda att få dem att ta emot betalning för rum och mat. Hos Öhmans gick det inte alls.

14 juni. I morse förde Öhman oss till Gyttja by på Nagu Lillandet. Det blåste bra. Det var redan stor skillnad att komma från de kala öarna Trunsö och Lökholm till det skogbevuxna Gullkrona, men scenförändringen blev ännu större nu. Vi passerade ett torp med en äppelträdgård i knopp, höga björkar och sött doftande lönnar, också blodlönn. Hos skräddar Velåns var de mycket vänliga och bjöd på kaffe. Sonen, även han skräddare, åtnjöt stort anseende som sångare,

var folkhögskolebildad och såg nästan ut som en herre, men han kunde inte gamla visor. Vi gick sedan till Gyttja Östergård. Vär-dinnan har deltagit i tävlingar på sångfester och fått pris, men hade dock visor på lager, som inte tecknats upp. Ett fynd var »Magnet-tan och havsmannen». Hon hade hört sin farmor sjunga den. Farmodern hade dött när hon var 8 år och nu dök visan upp i minnet. Hennes barn sade att de aldrig hört henne sjunga den. Gubben sjöng också. Han sirar ut sina melodier på gammaldags manér och sjunger knap-past två gånger en sak på samma sätt. Av honom fick jag bl.a. en polska med text och trall på Djuptihavetmelodin. Paret härstammar från Hitis och har haft 12 duktiga barn. En son blev mördad av de röda på Nagu kyrkbacke, den enda här i trakten som råkat ut för detta öde. Innan vi gick bort kom två flickor in och sjöng en menuett. En österbottnisk gubbe, som haft tjänst på gården, hade ständigt trallat den. Sonen Seth följde oss genom Dalkarby och så fortsatte vi genom Piparby till Vikom och reste hem till Lohm med ångbåt.

15 juni. I dag är det igen ett förfärligt väder. Man känner sig som en död fluga, där man sitter i ett kallt och fuktigt rum. Kl. 3 är vi bjudna till Petterssons på gravöl i anledning av deras 88-åriga mormors fränfälle. Måtte det inte bli alltför långt.

Det räckte till mellan 9 och 10 på kvällen. Det var åter sträng avgränsning mellan karl- och kvinnfolkssida. Man satt i tätt packade rader bakom varandra. Stolar hade lånats från alla grannar. De full-vuxna var klädda i svart. Till att börja med bjöds kaffe — först åt karlarna — sex varv och som alltid brödvarv och brödlöst dito. Det fanns många sorter och gummorna samlade på hög. Nästa led i trak-teringen var smörgåsar, utan överdrift 4 cm tjocka med kött, korv och ost på. Det sades vara gammal tradition. Det smakade mig nog, ty i tanke på kalaset hade Jurinda ingenting serverat tidigare på dagen i sitt hus. Så bjöds kaffe igen och sist kaffe med stora vete-kringlor. Detta sista har jag hört (av mormor?) var tidigare över-klass-sed: man tog kringlan med sig hem.

16 juni, måndag morgon var det fortfarande regnigt, därtill tjocka. Vid tolvtiden begav vi oss med lotsmotorn västerut, kapten och fru Adolfsson, Alfild och jag med Leonard Pettersson som maskinist. Alderman hade uppdrag å tjänstens vägnar, men vi gjorde diverse avstickare. Den första var till en stuga på Hjortö. Kaffepannan sat-tes ögonblickligen på elden. Den gamla gumman i huset, som var

hemma från Houtskär, sjöng ett par visor, men mest pratade hon, eller snarare skrek fram allt vad hon hade på hjärtat med rasande fart på en underbar dialekt. Från Hjortö styrde vi utåt till Lill-Gyltö, kontrollerade remmaren i farleden och vände sedan till Kuggvik. Medan ålderman gick på ärenden i byn, besökte vi fruntimmer en fru Eklund, som någon prisat som sångkunnig, men inte fick vi höra något. Ja, hon ägde nog »Sjung» och kände melodierna där. En gång i fjol var det en gammal gubbe, jag tror det var på Berghamn, som sade: »Jag ska säga åt fröken en bok, där det finns riktigt mycke visor. Den heter Sjung».

Det regnade fortfarande och tjockan hade bara tilltagit, då Alf-hild och jag sattes i land vid Kittus i Houtskär. Alla vägar var som kärr, där de ej var som sjöar. Kittusborna sade sig inte vara sångkunniga. Jag frågade f.ö. där redan i fjol. Vi blev dock visade till en äldre kvinna i ett torp ett stycke utanför byn. Det är möjligt att hon kunnat något, men nu sjöng hon endast andeliga sånger. Den inställningen är tyvärr ingen sällsynthet här. Det är inte endast pingstvännerna som härjar, även prästen i socknen säges vara dieser Gesinnung.

När vi vadade vidare till Medelby, gick vi först en orätt väg och fick vända om ett gott stycke. Sedan råkade vi på en gumma, som visade oss en torrare väg. Hon följde oss till en annan gumma, som hon trodde hade sångens gåva, men vi fick inte del av den. Blev sedan visade till en ståtlig gul gård för att söka nattkvarter. Vi kom in i en trivsam, rymlig stuga, blev omedelbart bjudna på te med gott bröd av en vänlig värdinna. Men då sonen i huset just var på väg till Näsby, roende och gående, så valde vi att följa med honom och gå till gästgiveriet till natten. Vi kom dit vid 10-tiden. Intet rum var ledigt, varken där eller annanstans i byn. Gästgivarn förde oss då till Björkö. Kl. 12 på natten knackade vi på i en bondgård, som låg ensam för sig. Där hade de inte lagt sig ännu, och de var välvilliga och tjänstaktiga.

17 juni. I själva Björkö fick vi inte något. En gammal spelman, Lindqvist, som tidigare besökts av Otto Andersson, var numera orkeslös. En annan, gammelfar på Staffas, var bortrest. Han hade spelat på sångfest i Helsingfors, men sonen sade, att han kunde saker som inte blivit upptecknade där och att han säkert gärna hade spelat för oss. En äldre kvinna, som vi sedan sökte upp, sade att hon

endast sjöng Guds ord och att visorna hörde djävulen till. En 50-årig gubbe, vid god vigör, nekade av samma orsak. Han hade nog i yngre dagar sjungit »sjömansvisor, horvisor och tocke skit». Vi sprang sedan omkring för att få någon att segla oss till Sördö. Efter mycken möda i värmen lyckades vi båda upp två pojkar, men då vi kom till stranden spårade de Sördöfolk och överlät oss åt dem. Dessa skulle fara om en timme, men av den timmen blev det tre. Vi hann både äta middag, skriva brev och sova. Våra förare var en gumma och en pojke, och det räckte inte länge innan gumman började sjunga. När vi kom i land följde hon oss till granntorpet. Hustrun där kunde bra saker. Hon var en frodig, livlig människa, fylld av bullrande glättighet. Gumman n:o 1 lyssnade intresserad och bjöd till att själv ännu komma fram med någon stump. Hon följde oss till det tredje stället på ön, till familjen Lindholm. Deras stuga är utomordentligt vackert belägen med vid utsikt över fjärdar och holmar. Det är en livfull och sjungande familj, bestående av gammal gubbe och gumma, två söner, 47 och 43 år, samt en 42-årig dotter. De stod genast till tjänst och stämde upp visor med femtielva strofer, och fast man försökte inflika att man kunde den visan, så sjöng de den ändå samvetsgrant till slut. I synnerhet bröderna hade en minnesförmåga, som aldrig klickade, och deras repertoar var mycket omfattande. Tyvärr bestod den till stor del av de långa berättande visorna från nyare tid. Men de kunde också saker som lät jämförelsevis ålderdomliga och som jag aldrig hört förr. Pappan menade att han kunde vilken sång som helst, bara han fick se i boken — de hade både handskrivna och tryckta visböcker — men det visade sig att han använde samma melodi till alla texter. Han varierade den efter behov, tog ifrån och lade till. Det var en kort melodistump och hans sång verkade snarare som recitation. Gumman, hemma från Österbotten, hade de bästa visorna, bl.a. en vacker dorisk melodi till »Jungfrun hon går sig på högan berg». Det blev sång ända till kl. 12 på natten. Knappt hade en slutat sjunga förrän en annan tog vid, och alla var mycket talträngda. Man blev yr i huvudet, ty det hände att fyra familjemedlemmar samtidigt berättade var sin historia med ljudlig röst. Gumman som följt oss hit satt kvar hela tiden, och några andra grannar samlades också för att lyssna och skåda. Nattkvarter bereddades gästfritt. Ack, ack, en utdragssoffa för oss båda och endast ett lakan i sängen. Dottern sov dessutom i samma rum.

18 juni. Man vaknade på morgonen och fann att man överlevt natten och t.o.m. sovit gott. Knappt öppnades dörren på morgonen förrän hela familjen störtade in, sönerna i spetsen, ehuru vi var komna endast halvvägs i toaletten. Den första åtgärden från deras sida blev att förevisa fotografier som fanns i huset. Den 47-åriga hade redan på kvällen anförtrött mig att han hade ett porträtt av sig själv från värnpliktstiden. Detta att visa fotografier är ett ofta anlitat medel att underhålla gäster och visa sig älskvärd. Förstorade fotografier av föräldrapar hänger på hedersplats i finrummet. När bilderna var tillbörligen betraktade — jag återgår till Sördö — började »pojarna» genast sjunga igen, men lyckligtvis måste de sedan fara ut på fiskefärd, så att vi ostörda fick pumpa gumman. Innan vi började med det, hade en lucka öppnats i golvet i vårt rum. Där fanns massor av olika slags ägg utradade på källargolvet. Vi fann sålunda att vi hade legat på ägg hela natten. De frågade oss om vi ville ha skrakägg eller ådägg till frukost. Vi valde dem som var vitare och de smakade bra.

Under en paus passade dottern på och frågade mig mellan fyra ögon om jag kunde finska. Hon ville att jag skulle hjälpa henne med ett brev. Det var en stor hemlighet. Så slank vi in i salen, en sådan fanns nämligen även, och hon dikterade. Jag skulle skriva att det var bäst att »han» kom till Sördö själv och hade sina bankböcker med sig för att kunna visa att han talat sanning. Hennes föräldrar var t.v. emot partiet, och det var omöjligt för henne att nu resa och träffa honom. Dessutom ville hon även för egen del vara försiktig, ty hon hade pengar själv och var rädd att han skulle förskingra dem. Han hade skrivit till henne redan i 6 år. Hon hade varit kokerska på s/s Wellamo. Medan vi höll på att författa, kom gumman in. Dottern skyndade att förklara att vi höll på med en visa. Hon frågade vad det kostade, när brevet var färdigt, d.v.s. den delen av brevet till vilken hon behövde hjälp för exakthetens skull. »Det andra kan jag skriva själv».

De berättade att de redan i fjol här i trakten hade väntat mig, då de hört att jag varit i Bastvik. Då vi vandrade över Houtskärsland och i förbigående frågade efter »sjungare», fick vi ett par gånger höra om Bastviks Anderssons. De framhölls som goda sångare »och i fjol var där en fröken som skrev opp». — Från Sördö blev vi rodda till Lempnäs efter att ha intagit en frukost med skrakägg. Vi blev

vid avskedet uppmanade att komma igen och hälsa på och stanna längre tid.¹

På Lempnäs, i torpet på stranden närmast Sördö, sjöng en gumma rätt bra bitar, bl.a. Riddervall. Sedan blev vi hänvisade till en farmor, som var för gudelig för att sjunga visor. Jag klämde dock ur henne Sinclairsvisan. Men hon var vänlig nog att bjuda på kaffe. Ett försök i ett tredje torp slog inte bättre ut. Torparen måste ändå ha ångrat sig i sista minuten, ty han kom springande ned till stranden just som vi skulle fara och ökade vår samling med ett nummer. När han sjungit sin sista strof, den elfte, sköt han ut vår båt och sprang i väg till sitt arbete.

Lempnäs är en förtjusande holme med lövskogsvegetation och ljuvliga ängsbackar fullströdda med gullvivor och konvaljer. I Björkö by växer en mörkröd orkidé som jag aldrig sett förut. På Sördö fanns den även och dessutom en likadan vit. På holmarna här finns hasselskogar som är skiftade mellan »boarena». Sedan vi vaknade i Björkö har det varit det härligaste sommarväder. Dagen förut frös man i päls.

Nästa holme var Salmis, där vi logerade i en stor sal i den snygga bondgården. Vi sökte upp ett par gummor — fruar för all del — fru Grandell och fru Dalström, men de försäkrade att de ej alls kunde sjunga och inte mindes något. När vi sedan på kvällen satt och intog vår aftenvard, kom bondhustrun och sade att hon sett de två fruarna på gården. Vi gick ut och då satt de i farstun. Efter något krusande började de sjunga. Det var helt trevliga saker: Spelmansvisan, ringdanser m.m. De blev riktigt i tagen.

19 juni. På morgonen sökte vi upp en syster till fru Dalström i ett avlägsnare torp. Också hon försäkrade att hon ingenting kunde, men när en stund förgått, under vilken vi beundrat den tama ekorren och midsommardekorationerna i rummet — häggkvistar i tapethålen och små granar som hängde ned från taket — lät hon oss få del av sin repertoar. När vi någon timme senare kom ned till stranden för att bli rodda norrut till Lamholm, satt hon där. Hon hade letat i minnet

¹ Några år senare, jag minns inte huru långt efter vårt besök, läste man i tidningarna om ett mord på Sördö. Den yngre sonen, som såg ganska blid och snäll ut, hade blivit funnen mördad på en äng. Jag tror det inte blev uppdagat vem eller vilka som var de skyldiga, men arvstvister torde ha förekommit och familjemedlemmar var misstänkta.

efter en vaggvisa, som hennes mor sjungit. Hon tyckte det var en plikt mot moderns minne att inte försumma tillfället att få den bevarad åt eftervärlden.

På Lamholm fördes vi in till en gammal och giktbruten gumma. Men hon var också av den sorten som sjöng endast andliga sånger. Dessutom föreföll hon ålderdomssvag. — Från ett torp på motsatta sidan av ön tog vi rodd till Keistiö, efter att ha badat vid en klippa. Skönt att det överallt är nära till vatten, ty det är jämförelsevis sällan tvättattiralj förekommer i de kamrar och salar där vi får sova och bo.

— Vi gick till ett torp vid Keistiö strand, fick kaffe och några visor och sedan traskade vi i värmen den torra vägen upp till byn. Vi lyckades att få två värdinnor att ge ljud ifrån sig, på Sutars och Håkans. Desslikes en bonde och organist. Hans stuga var prydlig och trevlig. Här i trakten har de sängar i två och t.o.m. tre våningar som på Åland. Den öppna spiseln ger även sin prägel åt stugorna. — På kvällen gick vi till motsatta stranden och fick med lock och pock en gumma att sjunga. Samma gumma rodde oss till Iniö Söderby. På bondgården, där vi tog in, fick vi var sin säng.

20 juni. När jag frågade vad vi var skyldiga för logi och mat sade de, liksom på Salmisholm, att det ingenting kostade. På Salmisholm var de dessutom förtjusta att härbärgera oss, det kommer så sällan någon till deras ö. Men nog har de ändå tagit emot vederlag.

Vi började redan halv 9 på morgonen att gå omkring i gårdarna. I den första, som såg ytterst förfallen ut, frågade vi efter den gamla husbonden. En gosse, som låg på gräslindan, sade att han inte var hemma. Vi vände oss sedan till en kvinna som stod på trappan. Hon småskrattade förläget och pekade tvärs över gårdsplanen. I detsamma skallade en basröst: »Här ä jag»!!! Där satt gubben — på hemlighuset, som inte det ringaste gjorde skäl för sitt namn. Utom den nödvändiga bänken återstod endast bakre väggen av byggnaden. Han satt som kungen på sin tron, men i stället för krona hade han en tjock skinnmössa på huvudet. I denna sommarhetta! Och så kom han fram, nöjd och nyter och pratade glatt. Det visade sig dock att han var av finsk härkomst och följaktligen intet tjänligt objekt för oss. I de andra gårdarna, där vi provade på, fick vi back. Endast i ett torp utanför byn, vid vägen till Norrby, sjöng en kvinns person. Hon lovade tänka ut mera till nästa gång. Hon sade sig ha glömt så

mycket emedan hon var »nervös». Nervositén har trängt ned till dessa lager nu och är här på modet.

I Storby var det vår avsikt att gå till den gamla klockaren och ett par andra, men vi ville först försäkra oss om att få någon att föra oss till Åselholm. En gubbe åtog sig saken, men han ville fara strax på stunden. Då den tid vi hade på oss för färden var begränsad med anledning av mitt arbete i Helsingfors¹ och jag dessutom antog att någon upptecknare redan varit hos klockaren, som bodde så centralt i socknen, beslöt vi oss för att begagna det erbjudna tillfället och seglade i väg. Vi vek in i en stuga på Lahdenholm, men torparhustrun, som eventuellt hade kunnat komma fram med något, var svårt illamående. För övrigt en mera ung person. På Åselholm hade vi föga framgång. Vi gjorde samvetsgrant vår rond i 5 bondgårdar och 6 torp, men fick blankt nej överallt. På varje ställe höll de dessutom på med att skura golv — midsommaren stundade — och det har de gjort i flera dagars tid var vi än färdats fram. En kvinna, som utpekats som mera sångkunnig än de andra, skilde sig även från omgivningen därigenom att hon bjöd oss stiga in och sätta oss i en kammare. Där satt vi och satt, vi två, och undrade storligen på fortsättningen. Slutligen kom den: kaffe med nygräddat bröd. Av visor blev det ej mycket, och jag tror att Åselholmarna och -holmskorna verkligen inte är mycket framstående i det avseendet, ehuru husbonden på gården, där vi lämnat ryggsäckarna, påstod att de endast var generade. Det är nog sant att det krusas mycket mera här norrut än på Korpo- och Naguöarna. Här i trakten bjuds man ej heller så ofta på kaffe — gudskelov — som i de nämnda socknarna. Och plättar har vi inte sett skymten av. På vår förra färd blev vi trakterade den rätten redan på morgonen, omedelbart efter kaffet.

Ägaren till Åselholms enda motorbåt var lyckligtvis genast villig att föra oss till Notö. Där logerade vi i en präktig gård, öns största. Familjen var vänlig och språksam. Gårdens gamla husbonde, som haft olyckan att för omkring 10 år sedan förlora båda benen, väckte i synnerhet sympati. Trots sin invaliditet rörde han sig ute, seglade t.o.m. När vi först såg honom, kom han ensam inhasande genom dörren. Sedan satte han sig i rullstol. — Nära gården bodde i en liten

¹ Jag hade åtagit mig att undervisa på fortsättningskurser för småskollärarinnor.

stuga ett äkta par Holmström, omtalade med en viss ringaktning av de andra på ön, emedan de inte hade något kräk att sköta om, inte så mycket som en katt en gång. Mannen livnärde sig med skomakeri-arbete. Han var 70-årig, lång och välväxt och såg ut ungefär som man tänker sig en gammal veteran som tronar på minnen från fornstora dar. Han talade med kraftig stämman, långsamt och med överdrivet tydligt uttal. Han sjöng utan att krångla men sade på förhand, att han inte mera kunde sjunga så starkt som han ville. Han klämde dock i med all makt, så man trodde väggarna i stugan skulle störta samman, och man satt i bävan för att hans strupe och ens egna trumhinnor skulle sprängas. Han var mycket fosterländskt sinnad. Bl.a. sjöng han en krigsvisa, och han sade att han funderat på att ändra den så, att den skulle passa in på frihetskriget. Hustrun är mycket mild och saktlig, hennes röst likaså. Då Alfild knäppte en bild av dem, sade gumman att det var första gången i sitt liv hon blev fotograferad.

21 juni. Vi började arbetet genast på morgonen. En bondvärdinna och en torparhustru visade beredvilligt vad de förmådde. Paret Holmström åtog sig att ro oss till Äppelö. Det var spegellugnt. På vägen finns endast en bebodd ö, Söfdeholm på kartan, men kallas Söide. Dess boare var för tillfället borta. På Äppelö bodde vi åter i den förnämsta gården, Västerstu, där resande plägar ta in. Gammelfar behandlade oss först med en viss överlägsenhet: »Fagerlund har nog skrivit upp allt gammalt redan för 50 år sen, och så reste här en annan också för omkring 20 år tillbaka». Jag föreslog ett namn och det stämde. Jag såg för mitt inre öga ett blad ur en samling på Litteratursällskapet, där det finns en dikt, vars sista strof börjar: »Din blämning, slutan än i knäp» och varunder står skrivet: »Denna sång är från Houtskär». På något ställe har jag också fått höra att Otto Andersson redan tecknat upp allt som är värt att ta vara på. Jag skröt lite med mina bragder i fjol och talade om att också jag var utsänd av Svenska litteratursällskapet. Det räckte inte många minuter innan gubben var vänligheten själv och bjöd till att sjunga och berätta. Det är hans far som har författat de milslånga visorna om Handlanden Hagrells sorgliga död och om Iniö kyrkas brand. Då jag bjöd till att intressera mig för dem och för faderns otryckta manuskript blev vi riktigt kontanta. Den gamles son, nuvarande husbonden, var artig värd och mycket tillgänglig. Värddinnans mest ut-

märkande egenskap var att hon hade så otroligt långa ben. Vår första bekantskap utanför gården var Anderetta. Hon höll just på att sätta potatis och hann ej sjunga förrän följande dag. Så rodde vi till Ytterstö, som vi hoppats mycket av på grund av grannarnas utsagor, men blev grundligt besvikna, trots att de utpekade sångerskorna var hemma och tog emot oss. Vid återkomsten på kvällen stannade vi hos en spelman Blomkvist, som tycktes road av att spela för oss och troligen gärna hade hållit på halva natten. Emellertid stod varken hans repertoar eller hans utförande på någon hög nivå, och efter det jag antecknat någon vals och någon polka och Alfild till gubbens förtjusning fotograferat honom, tog vi avsked.

22 juni. Postförelerskan Anderetta infann sig genast på morgonen och vi började arbetet med henne. Sedan skrev vi av ett par oändligt långa dikter av Alexander Thomasson. Den enda som uppgavs kunna sjunga på ön, utom Anderetta, var hennes dotter, och vi tyckte vi kunde lämna henne med gott samvete. Anderetta och hennes man förde oss sedan till Näsby. Havet var lugnt som en spegel och solen gassade. Det var omkring en mil att ro längs stranden av Skiftet. Anderetta sjöng och kom bl.a. fram med Den bortsålda. Vi landade i Roslaks och vandrade därifrån till en annan strand. På vägen blev Anderetta fotograferad jämte make. Han hade hittills varit tyst, men blev så förtjust över att även han fick komma med på plåten, att han därefter livligt deltog i samtalet. Vid gästgivarstranden tog vi ett hjärtligt avsked av dem båda. Vi beställde sedan gästgivar-skjuts till Galtby. Båten var rymlig och bekväm och vädret härligt, så det gjorde ingenting att det inte blåste i seglen. Vi kom fram först kl. 9 på aftonen och det var inte annat att göra än att ta in på gästgiveriet. Det är det dyraste ställe jag träffat på i skärgården. I Houtskär och Iniö hade man vant sig vid ännu lägre pris än i Korpo och Nagu.

23 juni. Sökte på morgonen upp Gustafssonskan, en bekantskap från i fjol, men hon låg sjuk. Galtby är en blommande by sommartiden — äppelträd och syrener. Hyrde sedan en krake som förde oss till Korpoström. Tolv kilometer på två och en halv timme! Begav oss därefter till Lundströms på Kaitholmen. Gumman var där, men frambragte inte någon visa. Vi hade även blivit hänvisade till en annan förment sångerska på södra stranden och gjorde här samma erfarenhet som jag gjorde förra sommaren: det är allra svårast att

få dem att sjunga här i omnejden. De säger: »Jag hinner inte nu, men fröken bor ju här på Lohm, så det passar väl en annan gång». Nu passar det likväl inte för mig en annan gång. Jag förhörde henne angående visförrådet och fann att jag troligen inte går miste om något betydande även om jag inte får höra henne.

Vi gick sedan till Engbloms för att få rodd och blev omedelbart trakterade med kaffe. När vi kom till Lohm, hörde jag att Snäckö-Isaksson var i lotsstugan (»på berget», sade de alltid). Jag passade på och sprang dit med hans visbok, men han kunde inte melodierna. Lotsen Sjöberg sjöng för mig Mikaelidagen, så som han sade att hans mormor sjungit den. Mikaelidagen har förvånande ofta varit inledningsnumret i sommar.

24 juni. Ruskigt väder igen, och här sitter man på sin holme och kommer inte härifrån. Damn!

UTDRAG UR BREV 8—9 AUG. 1939

I.

Pyttis den 8 aug. 1939. — — — I Esbo hade jag . . . som ciceron en 50-årig fröken (Dagmar Pettersson), som har en liten butik på Träskända gård. Första dagen besökte vi en gammal gubbe (Karl Ekholm) som var ytterst vänlig, men hans visor voro inte så märkvärdiga. — — — Den andra dagen gingo vi till en annan by, där en gammal värdinna (Mathilda Stähle) kunde några balladmelodier och en spelman (Wilhelm Weurlander) spelade i timtal i sin lilla enkla koja. Han hade fått bud och väntade oss, sade att han skurat golvet för den skull på morgonen! Han var också tillverkare av fioler, använde vid detta tillfälle en fiol av plåt. Han har spelat i radio vid Väisänens uppvisningar.¹ . . . När vi gick därifrån ställde sig gubben i dörren och spelade en marsch. I den byn hamnade vi på ett rikligt namnsdagskaffe (Maria). Mänskorna där äro mycket glada och tillgängliga. Det finns där en del vackra gamla gårdar och överallt var det en riklig prakt av blommor, också vid de små stugorna.

På lördagen reste jag sedan hit (Pyttis). Efter de två timmarna

¹ Se Hedmans uppteckningar efter Veurlander.

i kyrkbyn for jag med buss till en östligare by, Broby. Därifrån kunde jag omedelbart ta en annan buss till Vesterby, där en spelman Brinkas bor. Det var honom jag fått anvisning på genom Alfhild, som hört om honom av studenter som var här förra sommaren — jag hade även antecknat hans namn 1924. Han hade då spelat fransäs och undervisat i dansturer. Men nu var han inte mera i stånd att spela, visade att ett finger var alldeles styvt och sade sig ha förlorat minnet. Förargligt, då det uppgavs av andra här att han spelat menuett och polska. Då de inte kunde ge anvisning på någon annan i den byn hyrde jag en lastbil, som förde mig (15 km) till Kvarnby. Där sökte jag upp gubben Danielsbacka, som Rosas rekommenderat, och han visade sig vara en mycket värdefull bekantskap. Han har varit bonde, men på något sätt inte kunnat sköta sig, trots idealitet och nykterhet, så att han nu bor som en inhysing i ett vindsrum i sin egen gård. Han har gått två år i folkhögskola i Danmark, varit med om de flesta sångfester,¹ tillhör både mans- och blandad kör, har trampat på velociped till Punkaharju, Åbo, o.s.v., tar solbad, badar i en bäck (han beskrev ingående hela proceduren med intvålning, frottering o.s.v.) Han badar ända tills det blir is och börjar igen i april, har t.o.m. huggit vak och duschat ute i 30 graders köld. Han är 63 år, ungkarl. Nåväl, han anvisade mig kvarter i granngården, där jag blev vänligt mottagen av husets karlar, men värdinnan (Ida Korander) gick stum och kastade mörka blickar på mig och dröjde med att ge sitt medgivande, men jag gissade rätt att det endast var blyghet, ty jag hade märkt att andra i trakten också voro skygga för främlingen. Jag har ett snyggt rum och nu är gumman välviljan själv, slår sig t.o.m. självmant ner och sjunger en stump. Hon säger omväxlande *du, hon, ni, frun*. En gammal gubbe säger också *du*. Redan lördag kväll gick jag med Danielsbacka till en spelman Renlund, som också ursprungligen är bonde, men nu bor i en usel liten koja. Han var skygg till sitt väsen men liksom familjen i övrigt mycket älskvärd. Han kunde ett otal melodier och hade också kopior av uppteckningar, som en folkskollärare Hildebrand gjort av Brinkas fransäs, kadrilj m.m. Dessa noter voro för honom en stor raritet, som han svartsjukt och hemlighetsfullt bevarade i en byrålåda. Han spelade också olika vid bröllop förekommande nummer.

¹ Han torde ha bekostat Pyttis körs hela färd till någon sångfest i Österbotten.

Han var nog mycket musikalisk, hans röst hade omfattat tre oktaver, sade han, och han sjöng ännu med ljus tenorstämman. Han var dessutom visselkonstnär och kunde härma olika fågelläten. En gång hade han gått längs en väg och lockat en spillkråka med sig 8 km. Medan vi höll på med uppteckningar — lördag kväll, söndag sju timmar å rad, efter vilka sju timmar jag skrev ringdanser 3 timmar på kvällen på stället där jag bor, och måndag förmiddag och kväll — sade han att det blev »så ljust» inom honom när han spelade, men han blev också så upprörd att han tog valeriana och hade sovit oroligt! Han menade att musik var det enda han skulle dugt till »men kanske det hade gått med mig som med dendär, ja, va hett han — (jag tänkte: inte menar han väl Schumann, men jag sade ingenting) — han som var gift med dendär Clara — Clara Wieck va de hon hett». Och det var Schumann! Han läser vad han kommer över om musik och fäster sig främst vid musiknotiser i tidningarna. Hans gumma är en liten rultig och vänlig en, finsk av härstamning, men svensksinnad och kusin till flygaren Lihr. I sanningens namn måste jag ändå tillägga att en god del av uppteckningstiden gick åt till Danielsbackas pratande — han var med hela tiden — till kaffedrickning, hallonätande o.s.v. I går hade D. tagit med sig en bonde, Drockila, för att fotografera spelmannen, men det blev inte av, men jag får bilden senare, de skola avvakta en bättre belysning. Nu skall jag (kl. 9 f.m.) ringa till en annan spelman och kanske resa till honom kl. 1. Därförinnan går jag till Broby och söker upp en värdinna och kanske någon annan. Nu går det inte buss. »De ä int anat än ti marsa bara». I går var jag också på kommunalhemmet och fick några melodier. — — —

Danielsbacka höll riktigt ett tal i går kväll i spelmannens stuga. De ha sett mitt namn i sånghäftena och äro imponerade av att min man är docent vid Åbo Akademi. I dag blir det ett par gummor (och posten) i Broby, spelmannen Björklund, som nås med buss, och en eller två gummor i Västerby, dit jag får vandra på kvällen. I morgon reser jag väl till Mogenpört, onsdag och torsdag, så på fredagen till Artsjö och lördagen hemåt.

II.

Mogenpört den 9 aug. 1939. — — — I går tisdag gick jag från Kvarnby till Broby, där jag sökte upp en gumma (Amalia Korpi), som hade haft 14 barn, 11 nu fullvuxna. Hon sjöng vänligt och villigt vad hon kunde under den stund jag hann ägna henne innan jag med spänning sprang till posten. — — — Så gick jag till en annan gumma 3 km borta i skogen, dit det skulle varit svårt att hitta, men jag hade tur: en pojke från torpet var just i byn i en butik, där jag träffade honom. Det var en glödhet dag i går, men jag gick så fort jag kunde för att få tiden att räcka till. Den gumman kunde inte mycket, och så skulle jag fara med buss till en spelman, som jag bådade mig till per telefon. De sade i torpet att jag kunde gå en genväg och att det tog endast en kvarts timme, men det gick drygt en halv, fast jag satte benen på nacken, och när jag kom fram till landsvägen, susade bussen förbi utan att observera min livliga gymnastik. Det var hetta och det återstod 5 km och gubben (Herman Björklund) väntade. I min förtvivlan började jag vandra bara, men snart kom det ett ungt par åkande på en långkärra, de lät mig vänligt åka med. Jag satt bakpå, baklänges, och dinglade med benen utanför, men var nöjd att inte behöva gå. Sedan återstod det endast $\frac{1}{2}$ km till gubbens stuga i skogen. Han hade en sval och snygg sal med radio och annat och var vänligheten själv, spelade utan krus, så jag skrev oavbrutet ett par timmar, med uppehåll för kaffedrickning. Han sade sig ha spelat på 360 bröllop, kunde en hel »bröllopssvit», men inte polskor eller menuetter. Jag frågade om jag fick ersätta honom för förlorad arbetstid, men han avböjde bestämt, sägande: »Vi ä ju svenskar». Han följde mig sedan till landsvägen. Verkligen en älskvärd gubbe. Så kom jag till mitt kvarter, 6-tiden, åt middag och vilade litet och gick sedan till Västerby (c. $\frac{1}{2}$ timmes väg), där en gumma (Fanny Länsmans, som sade sig i sin ungdom ha sjungit för upp-tecknare) i en liten, liten stuga sjöng för mig. Jag fick först avhämta henne i granngården och hon var mycket motsträvig, sjöng bara Guds ord, hade tandvärk o.s.v., men tinade sedan upp fullständigt. Det var redan mörkt då jag kom hem. — I morse vaknade jag kl. 5, steg upp kl. 6 för att göra mina avskrifter färdiga. — Jag reste sedan från Broby med buss till Svartbäck, därifrån en snäll gubbe rodde mig i en flatbottnad båt till Mogenpört. — — —

SVENSKT VISARKIVS HANDLINGAR

1. B. R. JONSSON: Svensk balladtradition. I. Balladkällor och balladtyper. With a summary in English. Svenskt Visarkiv, Stockholm 1967. Pris kr 90:—, inb. kr 120:—.

SKRIFTER UTGIVNA AV SVENSKT VISARKIV

1. K.-I. HILDEMAN: Medeltid på vers. Litteraturhistoriska studier. With summaries in English. Almqvist & Wiksell, Stockholm 1958. Pris kr 25:—.
2. Om visor och låtar. Studier tillägnade SVEN SALÉN 7 november 1960. Svenskt Visarkiv, Stockholm 1960. Pris kr 20:—.
3. M. REHNBERG: Blå välling — sur sill. Vällingklockor och vällingklocksramsor. Nordiska museet, Stockholm 1967. Säruppl.
4. OTTO ANDERSSON: Finländsk folklore. Tidig kalevalaforskning — Finlandssvensk insamlingsverksamhet. Svenskt Visarkiv, Stockholm 1967. Pris kr 25:—.

MEDDELANDEN FRÅN SVENSKT VISARKIV

1. U. P. OLROG: Svenskt Visarkiv. En orientering om en ny institution. With a summary in English. 1954.
2. K.-I. HILDEMAN: Ballad och vislyrik. 1955. 2 uppl. 1967.
3. N. DENCKER: Svenskt Visarkivs sångleksregistrant. With a summary in English. 1956.
4. S. G. HANSSON: Gustav Schedins visa från Dalupproret 1743. 1956.
5. E. DAL: Scandinavian Ballad Research since 1800. 1956.
6. N. DENCKER: Wallmans samling. En förlorad samling svenska sånglekar. With a summary in English. 1957.
7. H. TOLDBERG: Den danske rimkrønike og folkeviserne. 1958.
8. N. DENCKER: Kung Orre skulle till gästbud fara. Avec un résumé en français. 1958.
9. N. DENCKER: Domaredansen. With a summary in English. 1958.
10. G. HENNINGSEN: Vedel og Syv og bogtrykkerne. 1959.
11. S. EK: Visan om liten Ingas barnsång. With a summary in English. 1959.
12. B. R. JONSSON: August von Hartmansdorff som balladsamlare. 1960.
13. OTTO ANDERSSON: Om kvarnsånger. 1960.
14. ALFHILD FORSLIN: Sveriges Radios magnetofoninspelningar av svensk folkmusik i Finland 1957. 1960.
15. B. R. JONSSON: Ett Pyramus och Thisbe-motiv i Sverige. With a summary in English. 1962.
16. E. DAL: Scandinavian Ballad Research Today. 1962.
17. Smärre bidrag till folkviseforskningen I—III. Av Mogens Jensen, E. Dal, L. Vargyas. 1963.
18. AAGE JØRGENSEN: Folkevisesproget. 1964.
19. ALFHILD FORSLIN: Balladen om riddar Olof och älvorna. En traditionsundersökning. With a summary in English. 1964.
20. OTTO ANDERSSON: Tre finlandssvenska vissångerskor. 1965.
21. J. LING and M. JERSILD: A Method of Cataloguing Vocal Folk Music. A Description of the System Used at the Svenskt Visarkiv. 1965.
22. U. P. OLROG: Visorna från Nötö. Synpunkter kring ett inspelningsprojekt. With a summary in English. 1965.
23. OTTO ANDERSSON: Upprepningsstrofen i levande balladtradition. 1968.
24. ALFHILD FORSLIN: Greta Dahlström som fältforskare i Svensk-finland. 1968.